

Prostor za braniteljice i branitelje ljudskih prava, u kojem mogu slobodno djelovati, smanjuje se širom svijeta. Kriminalizira se promovisanje univerzalno prihvaćenih ljudskih prava. Vlade i neredžavni akteri koriste postojeće ili donose nove zakone koji im omogućavaju maltretiranje i zatvaranje aktivistkinja i aktivista. Za braniteljice ljudskih prava, to označava prijetnju po prostor u kojem se bore za rodnu ravnopravnost i ženska prava.

GUŠENJE POKRETA

– SMANJIVANJE PROSTORA
ZA ŽENSKA PRAVA

Sadržaj

Uvod	5
Kako znamo?	7
Šta znači smanjivanje prostora za djelovanje civilnog društva?	8
Karakteristična obilježja smanjivanja prostora za djelovanje civilnog društva	11
Braniti prava žena u teškim vremenima	15
Smanjivanje prostora ne utiče isto na sve	16
Sofisticirani načini ukidanja	18
Niko neće ostati	23
Raditi u stanju paranoje	27
Smanjivanje prostora za djelovanje civilnog društva u EU	34
Švedska i rastuća nacionalistička retorika	39
Zaključak i preporuke	42
Bibliografija	44
Sažetak rezultata ankete	47

IMPRESSUM

AUTORICA: Christina Wassholm

UREDнице: Charlotte Pruth and Eva Zillén

IZDAVAČICA: Josefine Karlsson

ISTRAŽIVANJE I ANKETA: Sayran Eliassi

ISTRAŽIVANJE: Melissa Sweeney

NASLOVNICA: Christopher Herwig

PREVOD: Aida Spahić

LEKTURA: Jasna Kovo

PRELOM: Hemma

ISBN: 5 978-91-982827-4-0

2018

Ovu publikaciju finansirala je Sida, Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju. Odgovornost za sadržaj publikacije snosi isključivo autorica. Sida ne mora nužno dijeliti iznesena mišljenja i stavove.

Fondacija Kvinna till Kvinna jača i promovise ženske organizacije u brojnim regijama širom svijeta. Podržavamo braniteljice ljudskih prava, koje žive i rade u zemljama pogođenim sukobom, kako bi mogle nastaviti boriti se za ženska prava.

Fondacija Kvinna till Kvinna podržava ženske organizacije u zemljama pogođenim sukobima. To radimo već skoro 25 godina.

Tokom ovog perioda, slušale smo članice feminističkih pokreta na lokalnom nivou kako bismo utvrdile njihove prioritete i omogućile siguran prostor za braniteljice ljudskih prava da se upoznaju i razmijene ideje. Nепrestano smo pružale dugoročnu finansijsku podršku, nešto što je sasvim jedinstveno u zajednici razvojne saradnje, budući da je često osjetljiva na nove trendove i teme.

Tokom devedesetih, svijet je doživio talas optimizma. Nakon pada Berlinskog zida, svjedočili smo nastajanju demokratskih društava u srednjoj i istočnoj Evropi, kao i pozitivnim primjerima napretka u nekoliko afričkih zemalja. Međutim, s novim milenijem, smjer se promijenio uslijed napada 11. septembra. Nakon rata protiv terora, uskoro je postalo jasno da ljudska prava, aktivno civilno društvo i demokratske vrijednosti nisu prioritet.

U fondaciji Kvinna till Kvinna rano smo primijetile značeve promjene. Postalo je teško usmjeriti finansiranje ženskih organizacija u nekoliko zemalja, a braniteljice prava žena, naše partnerke, pretrpjele su oštrije promjene uz stalne prijetnje njihovom radu, njihovim životima, a ponekad čak i njihovim porodicama.

Povećanje fundamentalizma, konzervativizma i tradicionalnih vrijednosti počelo je gušiti ženski pokret. Žene su bile fizički spriječene da se slobodno kreću, a ženske organizacije su bile predmet prijetnji i uznemi-

ravanja. Smanjenje prostora za organizacije civilnog društva ima negativan uticaj na sve organizacije, ali to naročito pogađa ženske organizacije. U patrijarhalnim društvima žene nemaju pravo da učestvuju u donošenju odluka, pa se njihova borba za uticaj i osiguravanje ženskih prava odvija unutar civilnog društva.

Istraživanja pokazuju da je feministički pokret najvažniji faktor u borbi protiv nasilja nad ženama. Šta se dešava kada se civilno društvo više ne može organizovati ili dobijati sredstva iz inostranstva? Ili kada su aktivistkinje etiketirane kao "kurve" ili "špijunke", a sigurna mjesta za sastajanje žena zatvorena? Šta se dešava s pravima žena, borbom protiv seksualnog uznemiravanja i rodnom ravnopravnosti?

Ni fondacija Kvinna till Kvinna, a ni braniteljice ženskih prava s kojima radimo neće odustati. Nastavit ćemo raditi na pronalaženju fleksibilnih i inovativnih načina podrške aktivistkinjama u zemljama pogođenim sukobima, a one će naći način da nastave svoju borbu za prava žena. U ovom izvještaju stupili smo u kontakt i dobili informacije od 123 istaknute braniteljice ljudskih prava iz mnogih zemalja i organizacija.

Radimo zajedno na podizanju svijesti o hitnoj potrebi da se zaustavi rat protiv civilnog društva. Sada moramo preokrenuti ovaj trend ili riskiramo gubitak stečenih prava žena za čije ostvarenje nam je trebalo mnogo vremena. Kao što je jedna od braniteljica ljudskih prava, s kojom je obavljen intervju, rekla: "To ubija naš pokret."

Petra Tötterman Andorff

Vršiteljica dužnosti generalne sekretarke, Kvinna till Kvinna

Aktivistkinja nosi masku s natpisom „Bez glasa“ kako bi ukazala na nepostojanje prostora za civilno društvo tokom tihog protesta u Singapuru, ispred mjesta na kojem se na godišnjem nivou sastaju MMF i Svjetska banka.

Fotografija AP/Wide World

UVOD

Želja da se civilno društvo spriječi u borbi za promjene i organizovanje, time što će se ograničiti prostor njegovog djelovanja, ne predstavlja ništa novo. Za ovaj izvještaj, fondacija Kvinna till Kvinna provela je online anketu u kojoj su braniteljice ljudskih prava iz 32 zemlje upitane na koji način je to uticalo na njih.

Tendencija smanjivanja prostora postala je primjetna u proteklim godinama, dijelom zbog rata protiv terora, a dijelom zbog toga što su se vlade počele bojati moći koju nose građanke i građani njihovih zemalja.

Sada je postalo očigledno da smanjivanje prostora za djelovanje civilnog društva nije prolazni trend, već nova norma – to je realnost našeg vremena. A situacija je hitna. U 2017. godini, Civicus – Svjetska alijansa za učešće građana pokazala je da 44% svjetske populacije živi u zemljama koje se mogu smatrati “zatvorenim” ili “ograničenim” za civilno društvo.¹ Organizacija ovu situaciju naziva “globalnim hitnim slučajem”.²

Fotografija Kvinna till Kvinna/Christina

Učesnice Foruma AWID (Asocijacija za ženska prava) u Istanbulu drže natpise na kojima stoji „Za slobodu žene“ (april 2012).

U anketi koja je provedena za ovaj izvještaj, fondacija Kvinna till Kvinna pitala je braniteljice ljudskih prava iz 32 zemlje da li se situacija promijenila u proteklih nekoliko godina i, ako jeste, na koji način. **Više od 60% kaže da se njihov prostor aktivističkog djelovanja smanjio.** Vjeruju da su glavni razlozi strah vlade od političkih promjena, strah od povećanja nacionalizma, uključujući neprijateljstvo prema inostranim sredstvima, i konzervativni ideali.

Uočene razlike između toga koliko su braniteljice ljudskih prava pogođene smanjenjem prostora za djelovanje u odnosu na branitelje ljudskih prava su zapanjujuće. Ukupno 85% vjeruje da su braniteljice ljudskih prava različito pogođene, naročito kroz smanjenje mogućnosti ženskih organizacija da dobijaju sredstva, kao i kroz sve veći naglasak na tradicionalnu ulogu žena kao odgajateljica, a ne političkih akterki. Još jedan važan aspekt je neuspjeh prepoznavanja uloga žena kao akterki za promjene i njihovo isključivanje iz političkog učešća. Iznenađujući i porazan rezultat je mjera do koje se prostor za djelovanje smanjuje, što također utiče i na zemlje Evrope. Možemo zaključiti da su izazovi predstavljeni ovdje, kao i implikacije koje imaju na pitanja roda, zaista globalni.

U međuvremenu, međunarodna zajednica zauzeta je organizovanjem rasprava, radova i sastanaka na tu temu. Međutim, rodni aspekti smanjivanja prostora za civilno društvo uglavnom nedostaju, što znači da odgovor međunarodne zajednice ne pruža adekvatnu podršku i kasni u prilagođavanju svojih strategija. Ovim izvještajem fondacija Kvinna till Kvinna ima cilj produbiti saznanja o tome kako smanjivanje prostora za djelovanje civilnog društva utiče na braniteljice ljud-

skih prava te kakve posljedice ostavlja na ljudska prava žena. Ovo je, također, dodatak nalazima iz prethodna dva izvještaja objavljena 2017. godine: *Tightening the Purse Strings: What Countering Terrorism Financing Costs Gender Equality and Security* (Stezanje kaiša: Koliko finansiranje borbe protiv terorizma košta rodnu ravnopravnost i sigurnost) i *Standing Firm – Women and Trans-Led Organisations Respond to Closing Space for Civil Society* (Čvrsto stajalište – organizacije pod vodstvom žena i trans osoba odgovaraju na oduzimanje prostora civilnom društvu).³

Zbog dugogodišnjeg iskustva u radu sa ženskim organizacijama koje su pod prijetnjom u zemljama pogođenim sukobima, fondacija Kvinna till Kvinna ima jedinstvenu priliku da razmatra rodne aspekte smanjenja prostora. Organizacija se već dugi niz godina bavi praktičnim implikacijama smanjivanja prostora, uključujući sve veće poteškoće u pružanju podrške partnerskim organizacijama. Te poteškoće uključuju sigurnosne probleme u vezi sa javnim zagovaranjem, kao i mogućnosti finansiranja ženskih organizacija i omogućavanja partnerima da prisustvuju regionalnim i međunarodnim sastancima.

U ovom izvještaju fokusirale smo se na zemlje koje su pogođene nasilnim sukobima ili su ranije bile pogođene. Međutim, naša istraživanja pokazuju da ovaj trend nije ograničen na zemlje sa slabim institucijama, već predstavlja problem i u evropskim zemljama.

Posebnu zahvalu zaslužuju 123 braniteljice ljudskih prava koje su odvojile vrijeme da ispune anketu, daju intervju i pruže svoj doprinos ovom izvještaju, a Evropskom ženskom lobiju zahvaljujemo se na pomoći da stupimo u kontakt sa ženskim organizacijama u zemljama EU.

KAKO ZNAMO?

Izveštaj je sastavljen korištenjem tri glavna izvora: teorijsko istraživanje izvještaja i radova o smanjivanju prostora, intervjui sa osam braniteljica ljudskih prava i online anketa.

Drugi izvještaji, koje je objavila fondacija Kvinna till Kvinna, bili su jako korisni, a posebno dva izdanja: *Femdefenders* (2015) i *Patriotizam i patrijarhat – uticaj nacionalizma na rodnu ravnopravnost* (2014).

Ispitanice su birane tako da predstavljaju većinu geografskih područja obuhvaćenih anketom i dolaze iz: Demokratske Republike Kongo, Azerbejdžana, Egipta, Velike Britanije, Libanona, Poljske, Srbije i Švedske.

Kako bi se dobila sveobuhvatna slika o tome kako smanjivanje prostora za djelovanje civilnog društva utiče na aktivistkinje, online anketa je poslana istaknutim braniteljicama ljudskih prava u zemljama pogodnim sukobima, kao i zemljama Evropske unije. Anketu je dobilo 290 braniteljica ljudskih prava, a dobili smo 123 odgovora iz 32 zemlje.⁴

Anketa se sastojala od sedam pitanja, a za neke od njih je ponuđena mogućnost odabira više od jednog odgovora. Rezultati su stoga prikazani u dijagramima, koji ponekad premašuju i 100%.

Primjer organizacija i braniteljica ljudskih prava je djelimično slučaj. Organizacije sa sjedištem u zemljama EU su članice Evropskog ženskog lobija.

Budući da je broj ispitanica iz zemalja EU znatno manji, rezultati su analizirani odvojeno. Zbog strogih ograničenja civilnog društva u mnogim zemljama, nismo mogli poslati anketu određenim aktivistkinjama koje su najviše pogođene smanjenjem prostora. Međutim, odgovori 123 aktivistkinje za ljudska prava žena na Bliskom istoku, Balkanu, u Sjevernoj Africi, Subsaharskoj Africi, Južnom Kavkazu i Evropskoj uniji, ulaze u analize glavnih rodni aspekata globalnog fenomena smanjenja prostora.

Autorice svih neimenovanih citata u ovom izvještaju su anketirane ispitanice.

Skraćenice:

ŠTA ZNAČI SMANJIVANJE PROSTORA ZA DJELOVANJE CIVILNOG DRUŠTVA?

Da bismo odgovorili na ovo pitanje, prvo moramo razmotriti prava civilnog društva. Mogu se rezimirati kao sloboda ostvarenja tri međuzavisna prava: sloboda okupljanja i udruživanja i sloboda izražavanja.⁵

Smanjivanje prostora obilježeno je ograničenjima ovih temeljnih prava koja provode državni i nedržavni akteri.

Smanjivanje prostora (za djelovanje civilnog društva) najčešće je korišten izraz koji obuhvata proces povećanja ograničenja za civilno društvo, a to je i izraz koji se koristi u ovom izvještaju. Ponekad je zbog konteksta potrebno koristiti izraz zatvoreni/zatvaranje prostor/a.

Smanjivanje prostora opisuje situaciju sve veće kriminalizacije i birokratizacije rada na ljudskim pravima, čiji cilj je otežati život aktivistkinjama i aktivistima i organizacijama civilnog društva i spriječiti ih da obavljaju svoj posao. Ponekad je sloboda udruživanja i okupljanja direktno ograničena, ali vlasti također mogu koristiti alternativne zakonske propise s ciljem

uznemiravanja braniteljica i branitelja ljudskih prava. Zemlje kopiraju te zakonske propise i prakse jedne od drugih. Braniteljice ljudskih prava smatraju da su prisiljene da koriste ljudske i finansijske resurse kako bi se suprotstavile uznemiravanju, umjesto da rade svoj posao. Javne kampanje protiv klevete i krivična gonjenja u cilju diskreditovanja aktivistkinja/aktivista i organizacija uzrokuju dugotrajnu štetu po javni ugled braniteljica/branitelja ljudskih prava. To, također, vodi ka autocenzuri – aktivistkinje i aktivisti postaju oprezne kada govore i rade. "Ljudi paze šta govore, čak i privatno, jer sumnjaju u svakoga. To je stanje paranoje", kako navodi aktivistkinja iz Azerbejdžana.⁶

Većina zemalja s ozbiljnim ograničenjima nametnutim civilnom društvu predstavljaju, zapravo, društva koja bilježe visok nivo militarizacije te stavljaju veći fokus na političku i nacionalističku sigurnost, kao i rastući društveni konzervativizam. Paralelno sa smanjenjem prostora, međunarodni sporazumi, kao što su Ciljevi održivog razvoja (SDGs) i Pariški sporazum o klimatskim promjenama, zavise od snažnog civilnog društva koje će djelovati kao nadzorno tijelo, zastupnik i implementator. Pored toga, na međunarodnim sastancima donatora za finansiranje Agende 2030 naglašavana je važna uloga civilnog društva u postizanju ciljeva.⁷

Grupa ljudi napada minibus u kojem se nalaze aktivistkinje i aktivisti za prava gej osoba na obilježavanju Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije (IDAHO) u Tbilisiju (maj 2013).

Fotografija David UTERS/STRIKER

”

Nekako se čini da se zaista javlja jedna globalna urgentna situacija u civilnom prostoru jer se, iz brojnih razloga, vlade, a ponekad i nedržavni akteri, naročito trude da građankama i građanima onemoguće da se kolektivno organizuju i mobilizuju.”

DANNY SRISKANDARAJAH, CIVICUS ⁸

INTERVJU

Bliski istok i Sjeverna Afrika: "To ubija naš pokret"

SARA ABOU GHAZAL regionalna je koordinatorica Koalicije braniteljica ljudskih prava na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi (Koalicija WHRD MENA). Koalicija se fokusira na tri glavne teme: dokumentacija o kršenjima ljudskih prava braniteljica, sigurnosna situacija i zagovaranje.

Sara Abou Ghazal vidi svakodnevne primjere smanjivanja prostora u svom radu, uz ograničenja iza kojih stoje i državni i nedržavni akteri. Ona spominje Islamsku državu u Iraku, kao i političke stranke koje zastrašivanjem pokušavaju spriječiti žene u Jordanu i Palestini da iznesu svoje mišljenje.

Međutim, region nudi i više pozitivnih primjera. Tunis je jedan od njih, za koji Sara Abou Ghazal smatra da predstavlja dobar model za interakciju s braniteljicama ljudskih prava na državnom nivou. S druge strane, Egipat je suprotan primjer.

– Ono što se trenutno dešava u Egiptu je vrhunac smanjivanja prostora. Prostor je potpuno zatvoren. Oni tu ne mogu ništa učiniti, kaže Sara Abou Ghazal.

Ona govori o "Slučaju 173", koji od 2013. godine učinkovito sprečava organizacije civilnog društva da dobijaju sredstva iz inostranstva. Osim toga, članice koalicije se trenutno suočavaju sa zamrzavanjem imovine i zabranom putovanja. Nedavno je usvojen novi zakon kojim se reguliše rad civilnog društva u Egiptu, zbog kojeg je teško dobiti zvanično odobrenje za implementaciju projekta, tako da se rijetki usude i pokušati.

– Razlog ovakve represije u Egiptu je patrijarhat i ideja da država ne vjeruje nijednoj komponenti koja nije dio nje same. To je problematična stvar sa državom koja je uvijek paranoična, kaže Sara Abou Ghazal.

Ona spominje Bahrein kao primjer koji je sličan Egiptu. Nekoliko braniteljica ljudskih prava trenutno živi u izgnanstvu zbog prijetnji koje su dobile u Bahreinu. Jedan od razloga za napade na aktivistkinje i aktiviste civilnog društva u Bahreinu jeste taj da oni žele sačuvati određenu sliku o sebi u inostranstvu, te hapse ljude koji kažu nešto drugačije.

– Ono o čemu ne govorimo dovoljno je to ušutkivanje, kaže Sara Abou Ghazal.

Ona smatra da se posljedice represije ne odražavaju samo na aktivistkinje i aktiviste i njihove organizacije, već i na način na koji su druge žene spriječene da se umiješaju.

– Znamo da živimo u patrijarhalnoj strukturi. Kada su žene na meti, ljudi obično misle da su uradile nešto pogrešno. Obično gube svoj ugled, što podrazumijeva i gubitak suosjećanja. Druge žene postaju manje sklone takvoj vrsti rada. Zbog toga gubimo kontinuitet. Znači da to ubija naš pokret.

KARAKTERISTIČNA OBLJEŽJA SMANJIVANJA PROSTORA ZA DJELOVANJE CIVILNOG DRUŠTVA

Nije uvijek lako definisati šta je zapravo smanjivanje prostora, jer obuhvata različite načine i metode, a koncept se može činiti veoma širokim. U nastavku su prikazane neke od najčešćih metoda koje se koriste za ograničavanje aktivnosti civilnog društva.⁹

Ograničavanje mogućnosti organizacijama civilnog društva da dobijaju međunarodno finansiranje.

Nekoliko zemalja uvelo je zakone kojima se organizacijama civilnog društva zabranjuje ili posebno ograničava prihvatanje finansijskih sredstava iz inostranstva. Ovi zakoni također narušavaju povjerenje javnosti jer impliciraju da organizacije djeluju kao "strani agenti". U periodu od 2014. do 2016. godine, više od šezdeset zemalja koristilo je zakonske propise kako bi se ograničila sposobnost civilnog društva da pristupi finansijskim sredstvima.¹⁰ Etiopija je 2009. godine uvela takav zakon, navodeći da svaku nevladinu organizaciju koja prima više od deset posto svojih sredstava iz inostranstva treba smatrati "stranom". Takvim grupama bilo je zabranjeno da obavljaju bilo kakve aktivnosti koje se odnose na ljudska prava. Zakon je također zabranio ljudskopravaškim grupama iz inostranstva da obavljaju takve aktivnosti u Etiopiji.¹¹

Domaći zakoni kojima se regulišu aktivnosti organizacija civilnog društva, kao što je nametanje dodatne registracije i propisivanje dozvola, izvještavanja i računovodstva.

Uvođenje novih zakona kojima se zahtijevaju komplikovane procedure registracije, dobijanja dozvola za provođenje projekata ili čak za nešto tako jednostavno kao što je promjena adrese, pokazalo se efikasnim načinom za zatvaranje organizacija civilnog društva. Količina administrativnog posla i povremene visoke naknade posebno pogađaju manje organizacije civilnog društva. Prilagođavanje novim zakonima zahtijeva dosta vremena od samog početka rada organizacije. Finansijske kontrole koje provode državni organi predstavljaju jedan od češćih načina pokazivanja moći, te maltretiranja organizacija civilnog društva i otežavanja njihovog rada. Ovakve kontrole, naravno, mogu biti povremeno legitimne, ali često predstavljaju način zastrašivanja, pokušavajući dokazati ko je glavni.

Politike kojima se nameću ograničenja na pravo na slobodu okupljanja i udruživanja.

Novi zakonski propisi također ograničavaju pravo na okupljanje, kao na primjer "gag-law" u Španiji, zakon koji ozbiljno ograničava pravo na javne demonstracije. Postoje čak i zakoni koji se bave specifičnim pitanjima, kao što je zloglasni "zakon o gej propagandi" u Rusiji, prema kojem je pružanje informacija o homoseksualnosti maloljetnicima kazneno djelo.

Zastrašivanje i nasilni napadi na civilno društvo koje vrše vjerski konzervativci ili krajnja desnica.

U konzervativnim zemljama, gdje vjerske zajednice vrše snažan uticaj na društva, sve su češći napadi na LGBTQI populaciju i aktivistkinje koje brane pravo na abortus. U poslijeratnom kontekstu, aktivistkinje i aktivisti koji govore o grozotama koje je počinio njihov narod, ili oni koji stupaju u kontakt s aktivistima s druge strane sukoba, često su na meti desničarskih grupa. Napade nedržavnih aktera država uglavnom ne kažnjava.

Birajući da na takve napade ne reaguje, država ih time ustvari legitimira.

Smanjivanje prostora za online aktivizam zbog represije i zastrašivanja kroz ucjene, klevete, uznemiravanje i uhođenje – koje vrše i državni i nedržavni akteri.

U *Femdefenders* izvještaju (2015), fondacija Kvinna till Kvinna navodi da su putem online ankete pitali braniteljice ljudskih prava o napadima i uznemiravanju. Više od polovine (55%) ispitanica reklo je da su se suočile s prijetnjama na internetu.

Jedna aktivistkinja iz Srbije opisuje kako je pomagala pri organizaciji marša protiv fašizma u Beogradu, koji je potaknuo članove Udruženja očeva da pokrenu online kampanju kojom su pozivali na nasilje nad članicama i članovima organizacije tako što su, između ostalog, objavili i njihove fotografije. Aktivistkinje su nazvane "rakom društva".

Prostore koji su obično rezervisani za organizacije civilnog društva uzurpiraju privatne interesne grupe, lobisti i nevladine organizacije pod direktnom upravom vlade (GONGO), kako bi diskreditovale organizacije civilnog društva.

Pojava nevladinih organizacija pod direktnom upravom vlade sofisticiran je način zatvaranja prostora za civilno društvo. S tim organizacijama, vlade su pronašle način da izgleda kao da podržavaju civilno društvo, dok istovremeno ignorišu i utišavaju ona istinska i ključna društva. Budući da nevladine organizacije pod direktnom upravom vlade zagovaraju pitanja u skladu s vladinim politikama i protiv kritičkih glasova, one također doprinose stvaranju slike sukoba unutar civilnog društva. Njihova pojava dovodi do

fragmentacije civilnog društva i nepovjerenja među građanima.

Ograničene mogućnosti za prisustvovanje međunarodnim sastancima.

Prije nekoliko godina, braniteljicama ljudskih prava bilo je prilično lako putovati u inostranstvo, a danas autoritarni režimi sve više pokušavaju zaštititi svoju reputaciju time što sprečavaju glasne aktivistkinje i aktiviste za ljudska prava da prisustvuju međunarodnim sastancima. Ove ograničene mogućnosti mogu da se manifestuju kao zabrane putovanja, ili na suptilnije načine, kao kada se tvrdi da su im pasoši ukradeni ili da su vize lažne. Nekoliko poznatih braniteljica i branitelja ljudskih prava bili su meta klevete nakon povratka ili su hapšeni. Čak i sama mogućnost suočavanja s potpunom zabranom putovanja, pri pokušaju prisustvovanja međunarodnom sastanku, mnoge aktivistkinje natjera da razmisle dva puta prije polaska.

Autocenzura.

Kako su organizacije koje prozivaju vlasti najčešće meta represije, one često koriste autocenzuru kao strategiju koja im omogućava da rade ispod radara. Aktivistkinje i aktivisti priznaju da znaju ublažavati kritiku ili koriste drugačije formulacije kako bi mogli nastaviti sa radom. Postoje i primjeri braniteljica ljudskih prava koje uopšte ne žele govoriti o svom radu da bi se zaštitile. Jedan takav primjer dolazi od ispitanice iz Iraka: "Dobila sam indirektnu prijetnju od imama blizu moje kuće. Od tada ne mogu govoriti s kim radim niti se mogu predstavljati kao aktivistkinja."

”

Vlada želi pokazati kako saraduje sa civilnim društvom tako što iskorištava organizacije za svoje političke ciljeve.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, SRBIJA

”

Ako budemo pričale o (pojedininim) problemima, znamo da ćemo biti na meti.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, IZRAEL

”

(Iskusile smo) ograničenu komunikaciju sa drugim feminističkim aktivistkinjama koje su dobile zabranu putovanja i otvorene prijetnje Državne komisije za Libanonke (struktura na nivou vlade) ‘ne smijete strancima pričati loše o našoj zemlji, inače’...”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, LIBANON

Jedan izvještaj UN-a upozorava da se sve veći broj braniteljica i branitelja ljudskih prava širom svijeta suočava sa osvetama zbog saradnje sa UN-om po pitanju ljudskih prava.¹² Zabrana putovanja, zamrzavanje imovine, pritvor i mučenje navedeni su kao sredstva koja se koriste protiv aktivistkinja i aktivista koji saraduju sa UN-om. U izvještaju je navedeno 29 zemalja u kojima su dokumentovani slučajevi odmazde i zastrašivanja tokom prošle godine – znatno veći broj od prethodnog najvećeg broja od 20 prijavi. U izvještaju se spominje i slučaj braniteljice ljudskih prava iz Bahreina, Ebtesam Abdullhusain Ali Alsaegh, koja je, nakon povratka sa sastanka UN-a u Ženevi, “bila detaljno saslušana na aerodromu u Bahreinu, zaplijenjen joj je pasoš, te je nakon nekoliko sedmica pretučena i seksualno napadnuta”. U izvještaju se navodi da vlade koje su upitane da se izjasne o ovim slučajevima ili nisu uspjele da odgovore na pitanja u svom odgovoru ili uopšte nisu dostavile odgovor. Tendencija da se kažnjavaju braniteljice ljudskih prava nije ograničena na kontakte sa UN-om, već uključuje i druge velike međunarodne ili regionalne organizacije, kao što je EU.

IZRAEL

U martu 2017. godine, Koalicija žena za mir primila je prijetnje neposredno pred njihovu planiranu konferenciju u Jaffi “Žene prevazilaze opsadu”, na kojoj se govorilo o situacijama s kojima se susreću žene u Gazi. Konferencija je održana u pozorištu Al-Saraya. Desničarski aktivisti, u saradnji s Ministarstvom kulture u Izraelu, pokušali su otkazati događaj. Sedmicu dana prije konferencije, novinski portal NRG objavio je članak koji je osporavao legitimitet događaja, navodeći izjavu zvaničnika Ministarstva kulture da će razmotriti državno finansiranje pozorišta u kojem se događaj treba održati. Članice Koalicije žena za mir u saopštenju su navele: “Posljednjih nekoliko godina država Izrael donosi zakone, zastupa i na različite načine javno djeluje protiv civilnog društva, protiv bilo kakve kritike vlade i njene politike, stvarajući atmosferu zastrašivanja, odvratanja od otpora i ograničavanja aktivistkinja i aktivista, organizacija i grupa koje se suprotstavljaju okupaciji i djeluju protiv kršenja ljudskih prava. (...) Izgleda da je izraelskim zvaničnicima u interesu da se glasovi žena u Gazi ne čuju.” (*Right wing attempts to silence the voices of Women from Gaza*, 28. mart 2017. www.coalitionofwomen.org).

U septembru 2012. godine, Lyudmila Alexeyeva, ruska aktivistkinja za ljudska prava, dala je izjavu u vezi sa novim zakonom Kremlja kojim se obavezuju oni koji dobijaju sredstva iz inostranstva da se registruju kao "strani agenti". U svojoj reakciji, Lyudmila Alexeyeva je rekla da su ruske aktivistkinje i aktivisti za prava "preživjeli sovjetsku silu, preživjet će i ovo".

RUSKI "ZAKON O STRANIM AGENTIMA"

Rusija je na snagu stavila Zakon o organizacijama civilnog društva, odnosno o "stranim agentima" (2012. godine), kojim je utvrđeno da će se svaka organizacija civilnog društva koja dobija sredstva iz inostranstva etiketirati kao "strani agent". To je loše

po organizacije civilnog društva jer se u Rusiji "strani agent" smatra "izdajnikom" ili "špijunom". Do sada je 158 grupa označeno kao strani agent, a trideset organizacija je zatvoreno jer je ovakvo etiketiranje narušilo njihov kredibilitet u javnosti.¹³ U proteklih pet godina i druge zemlje su slijedile ovaj primjer.

KENIJA

Nakon izbora u Keniji 2017. godine, vlada je zatvorila i zamrzнула sredstva dvjema istaknutim nevladinim organizacijama: Kenijskoj komisiji za ljudska prava (KHRC) i Afričkom centru za otvorenu upravu (AfriCOG). Vlada je također pozvala na hapšenje njihovih direktora. U oktobru 2017. godine, kenijaska vlada zatvorila je Međunarodnu organizaciju za razvojno pravo (IDLO), nevladinu organizaciju koja je finansirala ključne pravosudne projekte u Keniji. Sredstva organizacije su zamrznuta. Vlasti tvrde da je organizacija bila uključena u kriminalne aktivnosti, ali vlada nije precizirala koje su to navodne aktivnosti.¹⁴

TANZANIJA

Dana 17. oktobra 2017. godine, tanzanijska policija izvela je raciju na sastanku koji su organizovale dvije nevladine organizacije u Dar es Salaamu. Svrha sastanka bila je priprema za pravni postupak koji se odnosi na odluku vlade da se ograniči pružanje preventivnih zdravstvenih usluga za HIV/AIDS. Trinaest ljudi koji su prisustvovali sastanku su uhapšeni, ali su dobili pravo izlaska uz kauciju. Međutim, ponovo su uhapšeni i pritvoreni tri dana kasnije, te su držani bez optužnice sedam dana. Oni koji su bili stranci među njima odmah su deportovani, bez ikakvog objašnjenja vlasti o razlozima njihove deportacije.¹⁵

Francine Kasimba bori se za ženska ljudska prava u Demokratskoj Republici Kongo. Članica je organizacije za ženska prava CEDEJ.

BRANITI PRAVA ŽENA U TEŠKIM VREMENIMA

U kontekstu smanjivanja prostora, pored posljedica koje se odnose na sve branitelje ljudskih prava, braniteljice ljudskih prava su podložne napadima jednostavno zato što su žene.

Prijetnje upućene ženama drugačije su izražene nego prijetnje upućene muškarcima. Margaret Sekaggya, bivša specijalna izjaviteljica UN-a o braniteljima ljudskih prava, naglasila je da su žene pod većim rizikom nego muškarci kada su u pitanju specifični oblici nasilja i zlostavljanja.¹⁶ Ti prekršaji su povezani

sa tradicijama, normama i percepcijama o tome kako bi se žene trebale ponašati u društvu.

Svako hapšenje ili prisilni nestanak, svaki javni skup ili demonstracije, dovode do rizika od silovanja ili seksualnog uznemiravanja. Čak i sumnja na seksualno nasilje može lišiti ženu njenog ugleda. Klevetničke kampanje su uobičajene i kao polaznu tačku koriste konzervativne norme o tome kako žene treba da se ponašaju. Prijetnje upućene porodicama i djeci braniteljica ljudskih prava često se koriste kao način ušutkivanja aktivistkinja. Dezinformacije i lažne optužbe o radu braniteljica ljudskih prava uzrokuju to da bivši saveznici, njihova zajednica, pa čak i najbliži članovi porodice izgube povjerenje i okrenu im leđa. One postaju izolirane.

SMANJIVANJE PROSTORA NE UTIČE ISTO NA SVE

Braniteljice ljudskih prava ključne su akterke za promjenu u svojim društvima. One svakodnevno osporavaju duboko ukorijenjene patrijarhalne norme, jednostavno time što su profesionalne, otvorene žene, ali i zbog prirode posla kojim se bave.

Grupe koje su tradicionalno isključene, ili su iskusiile društvenu diskriminaciju, najviše su pogođene ograničenjima. Često su na meti kako državnih tako i nedržavnih aktera.¹⁷ U izvještaju o stanju civilnog društva iz 2016. godine, Civicus tvrdi da oni koji su isključeni svakako imaju najslabiji glas u društvu te zbog toga sebi najmanje smiju priuštiti dalja ograničenja.¹⁸

Da bi civilno društvo bilo efikasno u zagovaranju demokratije i ljudskih prava, mora biti raznovrsno i inkluzivno kako bi se čuli glasovi marginalizovanih grupa. Ovaj preduslov suočava se s ozbiljnim rizicima jer fenomen smanjivanja prostora ne utiče podjednako na sve.

Fondacija Kvinna till Kvinna mapirala je prepreke za učešće žena u mirovnim procesima u izdanjima *Equal Power – Lasting Peace* (2012) (Jednaka moć – trajni mir) i *Femdefender* (2015).¹⁹ Prepreke uključuju rodno zasnovano nasilje (politički motivisano nasilje usmjereno na braniteljice ljudskih prava s ciljem ušutkivanja, često prikriveno kao “uobičajeno” nasilje u porodici), prijetnje i klevete (uključujući nazivanje žena “prostitutkama”

Ako su braniteljice ljudskih prava meta napada, a pogotovo ako ste romska aktivistkinja, onda znate da su veće šanse da budete napadnute, izgubite posao ili budete nedovoljno zastupljene.”

JOANNA MAYCOCK, GENERALNA SEKRETARKA
EVROPSKOG ŽENSKOG LOBIJA

U Kuvajtu, kao žena, uopšte ne biste trebale biti aktivistkinja, a kada jeste, optuženi ste za zanemarivanje svog doma i fokusiranje samo na sebe.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, KUVAJT

ili “lošim majkama”). Prepreke također uključuju i male, ali ključne stvari, kao što je “zaboraviti” obavijestiti žene o važnim sastancima ili organizovanje okupljanja u noćnim satima, kako bi ženama otežali dolazak. To se radi na sistematski način kako bi se braniteljicama ljudskih prava onemogućilo sticanje političkog uticaja. Prostor za civilno društvo se smanjuje, a ovaj proces doprinosi veoma poznatoj situaciji među braniteljicama ljudskih prava, koje su se uvijek suočavale s velikim preprekama i poteškoćama u svom radu.

Važno je napomenuti da mnoge prepreke s kojima se aktivistkinje moraju nositi dovode do njihove iscrpljenosti – objašnjavanje zašto uopšte rade u javnom prostoru, djelovanje u neprijateljskom okruženju, uz stalni strah od potiskivanja i klevete, te borba za finansijski opstanak. Dobrobit i zdravlje aktivistkinja također je pod rizikom i taj problem treba rješavati.

INTERVJU

Egipat:

“Ako postajemo politički aktivnije, više smo na meti udara”

AKTIVISTKINJA NOUR radi za organizaciju u Kairu koja promovira prava žena. Nour (ime promijenjeno iz sigurnosnih razloga) primjećuje da se prostor smanjuje zbog restriktivnog zakonodavstva, zabrane putovanja, organizacija koje ne dobijaju radne dozvole, te zbog napada na reputaciju aktivistkinja. Međutim, kaže da njena organizacija bolje prolazi od drugih.

– Nikad se ne zna, stanje se mijenja iz mjeseca u

mjesec. Zависи od njihovog raspoloženja. Ne znamo tačno zašto je neko na meti. Teško je pretpostaviti, kaže Nour.

Ipak, novi zakoni koji uređuju civilno društvo utiču na njenu organizaciju. Ministarstvo nije dalo odobrenje za projekte. Jedan od njihovih događaja nedavno je otkazan, bez ikakvog upozorenja. To je bila ceremonija za dodjelu nagrada novinarkama i novinarima koji izvještavaju o pitanjima prava žena. Organizatorke su pozvane na saslušanje u Ured za nacionalnu sigurnost, te su im postavljena pitanja o tome zašto organizuju takve aktivnosti s novinarima.

Nour opisuje ovu situaciju kao stalno “hodanje po jajima”, kako ne bi privukle pažnju.

– Ako postajemo politički aktivnije, više smo na meti udara. Biramo jezik koji ćemo koristiti i biramo da radimo s razvojnim pitanjima, a ne političkim pitanjima.

Zbog toga što praktično nema mogućnosti da se sredstva dobiju iz inostranstva i zbog Zakona o NVO-ima, koji ozbiljno ograničava slobodu civilnog društva, Nour je zabrinuta kakve to posljedice ima po ženski pokret.

– Sve se promijenilo. Nema novca i nema slobode. Znamo da će pratiti naš rad, ne žele da se iko bavi ljudskim pravima jer znaju da to podrazumijeva više od nekoliko dodatnih prava za žene.

Fotografija Kvinna till Kvinna/Ilko Sobu

SOFISTICIRANI NAČINI UKIDANJA

Nakon višegodišnjeg rada i istraživanja na terenu, fondacija Kvinna till Kvinna uspjela je identifikovati neke od glavnih aspekata smanjivanja prostora za djelovanje civilnog društva koji posebno utiču na braniteljice ljudskih prava.

NEPRIZNAVANJE I POLITIČKA MARGINALIZACIJA

Na pitanje iz ankete, koja je provedena u okviru ovog izvještaja, o tome kako su aktivistkinje ometene u svom radu, najčešći odgovor bio je nepriznavanje, a zatim sistematsko isključenje iz političkog učešća. Grupe koje se bore za prava žena doživljavaju političku marginalizaciju kroz zakonodavstvo koje ograničava političku aktivnost, isključenje iz dijaloga i procesa donošenja odluka ili putem uskraćivanja pristupa glavnim medijima. Također, prema rezultatima ankete, postoji problem njihovog nepriznavanja kao važnih akterki promjene, ponekad čak i unutar zajednice koja se bori za ljudska prava. Ovo treba posmatrati u historijskom kontekstu, gdje se u samom početku glas žena manje čuje te imaju manji pristup mjestima donošenja odluka u odnosu na muškarce.

Na mnogim mjestima, državni i nedržavni akteri pokušavaju delegitimirati ženska prava ili feminističke organizacije stvaranjem nevladinih organizacija pod direktnom upravom vlade. One su naizgled organizacije civilnog društva, ali zagovaraju politike koje podrža-

Pritisak se izražava kroz [...]: isključivanje iz pregovora, naročito u vezi sa procesom evropskih integracija; vladine institucije "imaju ograničeno vrijeme" za učestvovanje u različitim aktivnostima koje su pokrenule organizacije civilnog društva, a posebno ženske organizacije kao što je naša. Time se šalje poruka da su organizacije nevažne. Također, vidimo nezainteresovanost da odgovore na naše pozive na saradnju sa kreatorima lokalne politike."

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, BOSNA I HERCEGOVINA

vaju vladu ili agendu vjerske zajednice. Ovo se pokazalo kao efikasan način stvaranja nepovjerenja u javnosti, jer se čini da je "ženski pokret" podijeljen. To je, također, praktičan način za vladu da tvrdi da saraduje i finansijski podržava civilno društvo, bez potrebe da se bavi onima koji kritički propituju njen rad. Kako objašnjava jedna ispitanica iz Hrvatske, pojavljivanje "obiteljskih NVO-a", koje imaju podršku Katoličke crkve, znači "potpuno preuzimanje" područja u kojima djeluju feminističke gupe, koje u ovom slučaju rade na prostituciji, surogatstvu, seksualnim i reproduktivnim pravima. Ispitanica kaže da nema potrebe za pritvaranjem aktivistkinja ili napadima na ženske grupe "jer sofisticirani načini ukidanja feminističkih grupa još uvijek funkcioniraju."

OPASNOST OD NEPRILAGOĐAVANJA NORMI

Ispitanice ankete navele su da je druga najvažnija razlika u tome kako smanjivanje prostora utiče na aktivistkinje za ljudska prava povećan fokus na tradicionalnu ulogu žena

Braniteljice ljudskih prava ruše tradicionalne uloge i to jako ljuti sve konzervativce i fašiste. A onda, počinju napadi – napadi na seksualnost su najčešći način napada na žene koje su organizovane – nazivaju nas kurvama, droljama, prijavim lezbejkama, stvorenjima koje niko neće j**. Da, znam, to je jako kontradiktorno.”**

MIRJANA MIROSAVLJEVIĆ BOBIĆ, SRBIJA

Kao aktivistkinja, od početka morate raditi dupli posao, objašnjavajući zašto niste zadovoljni vašom tradicionalnom ulogom. To su kontinuirani pregovori koje žene vode, o tome zašto uopšte raditi u javnosti.”

SARA ABOU GHAZAL, LIBANON

kao majki i odgajateljica u odnosu na političke akterke. Smanjivanje prostora za djelovanje civilnog društva često je praćeno fundamentalističkim diskursom o nacionalnom identitetu i tradicionalnim patrijarhalnim vrijednostima. Posebno je opasno biti braniteljica ljudskih prava u takvom okruženju, jer ta društva žele ograničiti prava žena na slobodno kretanje, na svoja tijela, na

seksualnost i reproduktivne odluke. Borba za političko učešće žena također može biti opasna, jer osporava strukturu moći i status quo društva.

U patrijarhalnim društvima, žene koje su direktno prisutne u javnoj sferi često se smatraju “manje ženama”. U Demokratskoj Republici Kongo žene se nazivaju “teškima”, smatraju se preglasnima, te samo nekolicina aktivistkinja uspijeva uskladiti porodični život s aktivizmom. Aktivistkinja za ženska prava Gégé Katana Bukuru navodi kako se činjenica da je razvedena žena bez biološke djece koristi kao način diskreditovanja njenog rada jer je ne smatraju “pravom” ženom. U Srbiji se poznatije aktivistkinje opisuju kao vještice ili lezbejke (što je u ovom kontekstu ponižavajući termin). Braniteljice ljudskih prava napadaju se jer su politički osviještene i o tome govore, čime krše norme o tome šta žena “treba” raditi. Također, napadaju se i jer priroda njihovog posla krši društvene norme i konsenzus.

Kada feministički antiratni pokret Žene u crnom osporava nacionalni konsenzus o ulozi Srbije u balkanskim ratovima devedesetih, dešavaju se nenajavljene posjete poreskih vlasti, a mediji pod kontrolom države plasiraju priče da one, zapravo, vode javnu kuću u svojoj kancelariji. Prikazuju se kao da “plivaju u novcu”, da su “žderačice nepovratnih sredstava” itd. Popularno je objavljivanje “istraživanja” ili “službenih dokumenata” koji prikazuju izuzetno pretjerane sume donacija ili plata koje dobijaju ženske organizacije. Jedna organizacija u Makedoniji navela je primjer dijeljenja letaka na kojima je bio lažno uvećan iznos prihoda njihove direktorice.

”

Optužbe su postale sve rasprostranjenije u Mađarskoj. Aktivistkinje za prava žena su optužene za pokušaj širenja 'rodne ideologije' i 'slobodnog izbora spola/roda', ili preokretanja 'urođenih uloga žena i muškaraca' – a zapravo promovišu rodnu ravnopravnost i agendu ljudskih prava žena. Za aktivistkinje ljudskih prava se smatra da se suprotstavljaju tradicionalnim porodičnim vrijednostima a provladini medijski izvori su ih nazvali 'ekstremistima ljudskih prava'.

BRANITELJICE LJUDSKIH PRAVA, MAĐARSKA

”

Ako su šanse za plaćeni rad u civilnom društvu manje, muškarci će ih preuzeti. A pošto su muškarci već u velikoj mjeri zastupljeni u političkom životu, to je apsolutno začarani krug, koji počinje i završava s manjom vjerovatnoćom da će se glas žena čuti.”

JOANNA MAYCOCK, EVROPSKI ŽENSKI LOBI

”

Organizacija u kojoj radim nalazi se pored kancelarije krovne organizacije hrvatskih branitelja koji su otvoreno ultranacionalisti. Ostavljali su nam pismene prijetnje, napadali nas u kancelariji itd. Policija nam je savjetovala da odemo, što nismo učinile. Neposredno nakon što smo informirale nadležno ministarstvo, institucionalna sredstva za naše pravno savjetovanje su ukinuta, koja su u proteklih 17 godina omogućavala besplatnu pravnu pomoć ženama žrtvama svih oblika muškog nasilja.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, HRVATSKA

SRAMOĆENJE

Napad na ugled žene učinkovito je sredstvo u patrijarhalnom svijetu. Čast žene se odražava na cijelu porodicu i iako mnoge braniteljice ljudskih prava imaju podršku svojih porodica i rođaka, bliske veze i zavisnost od porodice također mogu predstavljati problem. U društvima gdje su tradicionalne vrijednosti snažne, rizik od sramoćenja porodice može dovesti do toga da se aktivistkinje povuku iz javnog posla. U nekim slučajevima, sama porodica može predstavljati prijetnju braniteljicama ljudskih prava, kao što je slučaj s aktivistkinjom iz Egipta, koja je svaki mjesec morala podmićivati majku da ne bi bratu pričala o njenom aktivizmu.

Državni i nedržavni akteri ponekad tvrde da posjeduju kompromitirajući materijal seksualne prirode kako bi ušutkali aktivistkinje. Online klevetničke kampanje,

SLUČAJEVI

SUDAN

Aktivistkinja je uhapšena u svojoj kancelariji, na očigled svojih kolegica. Njima nije dat razlog njenog hapšenja, osim da tužilac tvrdi da ima dokaze da je ona loša majka i loša žena. Dokaz je bila njena fotografija na kojoj nije bila pokrivena, ali budući da to nikada nije izašlo u javnost, ljudi su pretpostavili da je to zapravo bila slika na kojoj je naga. Mediji su izvještavali o tome kao da je u pitanju pornografski materijal. Ova negativna pažnja prisilila ju je na skrivanje – bila joj je ugrožena sigurnost, a porodica maltretirana. Oslobođena je, ali su novac i dokumenti organizacije zaplijenjeni. Na kraju je morala napustiti Sudan.

CRNA GORA

Glasnogovornica jedne organizacije sa sjedištem u Crnoj Gori otkrila je korupciju među visokim političkim dužnosnicima u zemlji. U 2014. godini, novine Informer objavile su članak pornografskog sadržaja koji prikazuje nagu ženu i psa. Novine su tvrdile da bi na slici mogla biti ta aktivistkinja. Priča je obišla cijelu zemlju putem društvenih i tradicionalnih medija, te u velikoj mjeri otežala život i rad aktivistkinje.

AZERBEJDŽAN

Istraživačka novinarka Khadija Ismayilova upravo je trebala objaviti kritičan istraživački članak o porodici predsjednika kada je dobila informaciju da postoji videosnimak seksualnog čina u koji je uključena. Rečeno joj je da video neće biti pušten u javnost ako odustane od objavljivanja svog članka. Kada je odbila, video – koji je skrivenom kamerom snimljen u njenom stanu – objavljen je na raznim medijskim platformama. Kasnije je osuđena na sedam i po godina zatvora zbog utaje poreza i ilegalne poslovne aktivnosti, ali je puštena nakon snažnog pritiska međunarodnih organizacija. Sada služi uslovnu kaznu i dobila je pet godina zabrane putovanja.²⁰

EGIPAT

Na rok-koncertu u Kairu, u septembru 2017. godine, pojedinci iz publike mahali su zastavom duginih boja u znak podrške pjevaču te grupe koji je otvoreno gej. To je izazvalo niz represivnih mjera prema LGBTQI populaciji. Više od 50 ljudi je uhapšeno. Među njima je i žena optužena za “promovisanje suosjećanja” za LGBTQI zajednicu. Svom advokatu je rekla da je izložena seksualnom uznemiravanju i nasilju u zatvoru, ali država nije reagovala na njenu situaciju. Iako su javni homoseksualni činovi ilegalni u Egiptu, sama homoseksualnost nije.

koje na meti imaju braniteljice ljudskih prava, također su česta pojava. Otvoreno diskreditovanje ženskih organizacija tako stvara utisak legitimeteta i javnog prihvatanja kada se vlasti naknadno obruše na njih.

PRIJETNJE SEKSUALNIM NASILJEM

Prijetnja nasiljem, u mnogim slučajevima seksualiziranim nasiljem, s ciljem utišavanja feminističkog aktivizma, predstavlja moćnu strategiju. Za braniteljice ljudskih prava, rizik od hapšenja i pritvora ili zatvora uključuje duboki strah od seksualnog nasilja. Kao i učestvovanje u javnim protestima. Bez obzira na to da li je pritvorenica potčinjena seksualnom nasilju ili ne, sama sumnja na ono što bi se moglo desiti može uništiti ugled žene. Ona će biti stigmatizirana bez obzira na sve. Dok su aktivisti često prikazani kao heroji nakon izlaska iz zatvora, aktivistkinje će vjerovatnije doživjeti društvenu stigmiju mogućeg silovanja u zatvoru. Više od polovine aktivistkinja iz naše ankete

bilo je izloženo nasilju ili prijetnjama nasiljem. Ovaj broj je još veći (72%) u zemljama pogođenim sukobima. Prijetnje i kleveta su češće od direktnog nasilja.

SLABIJ PRISTUP FINANSIJSKIM SREDSTVIMA

Na pitanje da li postoje razlike u tome kako smanjivanje prostora utiče na žene i muškarce koji se bore za zaštitu ljudskih prava, pristup finansijskim sredstvima se smatra najočiglednijom razlikom. Velika većina (73%) svih ispitanica iz EU zemalja izjavila je da ženske organizacije imaju slabiji pristup sredstvima. Ovo se također smatra jednom od najznačajnijih razlika u zemljama pogođenim sukobima (51%). Više od 40% svih ispitanica navelo je da su se suočile sa povećanjem birokratskog tereta, što također utiče na mogućnost pristupa sredstvima. Povećana birokratizacija u vezi sa prijemom, monitoringom i izvještavanjem o finansijskoj podršci znači da se smanjuje vrijeme koje imaju za obavljanje

Jedan od najprikladnijih i najsnažnijih načina je prijetiti aktivistkinji time što ćete joj reći da imate kompromitirajući materijal o njoj. Prислуškuj se pozivi, stanovi se ozvuče, na taj način vlasti uspijevaju ušutkati aktivistkinje. Tako se smanjuje prostor za djelovanje. I nema načina da se to spriječi, to je kao prekid dotoka kisika. Ne možete se oduprijeti, a ne možete se boriti.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, AZERBEJDŽAN

svojih osnovnih aktivnosti.

Resursi za unapređenje prava žena predstavljaju političko pitanje. Žene i djevojke dobijaju pažnju, ali organizacije za prava žena se i dalje nedovoljno financiraju. Međunarodna feministička organizacija AWID bavila se opsežnim istraživanjem tog pitanja. One zaključuju da postoje “vrlo ograničena sredstva za transformativni, dugoročni i politički rad organizacija za prava žena”.²¹

To je potvrđeno i u istraživanju koje je provela Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj 2016. godine. Istraživanje pokazuje da je samo 0,5% sredstava za podršku rodnoj ravnopravnosti u siromašnijim zemljama otišlo ka organizacijama za prava žena u 2014. godini. Ovo je zabrinjavajuće jer je ta brojka iznosila 1,2% u 2011. godini.²² Drugim riječima, novac za financiranje rodne ravnopravnosti uzima se od organizacija za prava žena i daje drugim organizacijama. Dio ovog trenda je i činjenica

da glavni donatori sve više odlučuju da usmjere sredstva preko velikih međunarodnih organizacija ili tijela UN-a, umjesto da financiraju lokalne organizacije prema prioritetima. To znači još manje novca za ženske organizacije jer one dobiju samo dio sredstava. Ako su i pozvane da budu dio jednog od ovih projekata međunarodnih organizacija, to je obično u svojstvu pružateljica usluga, a ne pokretačica promjena.

Budući da ženske organizacije od samog početka imaju slabiji pristup finansijskim sredstvima u poređenju s drugim organizacijama civilnog društva, ograničenja za pristup financiranju civilnog društva uvijek će ozbiljno uticati na ženske organizacije. S podjelom civilnog društva, koja je istovremeno i strategija represivnih zemalja (npr. putem stvaranja nevladinih organizacija pod direktnom upravom vlade) kao i posljedica povećanja konkurencije za financiranje, veće su šanse da će umjesto marginalizovanih organizacija za prava žena organizacije pod vodstvom muškaraca dobiti dio kolača.

NIKO NEĆE OSTATI

Žene pronalaze prostor za djelovanje i zahtijevaju svoja prava prvenstveno unutar civilnog društva, s obzirom da su im formalne strukture vlasti često zatvorene ili nedostupne.

Ako se civilno društvo zatvori, braniteljice ljudskih prava imaju malo ili nimalo prostora u kojima se mogu boriti za politički uticaj i prava žena. To će ostaviti posljedice na ljudska prava žena. Istraživanja

Aktivistkinja koja se bori za rodnu ravnopravnost protestovala je protiv člana 522 libanonskog Krivičnog zakona kojim su se silovatelji štitili od krivičnog gonjenja ukoliko stupe u brak sa svojom žrtvom. Aktivistkinja stoji u zlatnom kavezu, obučena u vjenčanicu i nosi zavoje. Nakon masovnih protesta, član 522 je nekoliko mjeseci kasnije izbačen iz zakona (mart 2017).

[Smanjivanje prostora] zaista tjera žene da odustanu, čak i ne pronalaze načine da se suprotstave. Izbriše ih, izbacih ih iz javnog prostora. Zbog toga gubimo mnoge uspjehe koje smo ostvarile posljednjih godina."

SARA ABOU GHAZAL, LIBANON

su pokazala da je jak ženski pokret najvažniji faktor za snažno zakonodavstvo o nasilju nad ženama i mjerljive promjene na terenu.²³

Maina Kiai, bivša specijalna izvjestiteljka UN-a o pravima na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja, naglasila je ozbiljne posljedice takvog stanja. Ako grupama koje su inače politički isključene nije dozvoljen prostor za iznošenje svojih problema, to će rezultirati većim kršenjima i zloupotrebama. Stoga je za globalnu sigurnost i mir ključno inkluzivno okruženje za građanke i građane gdje će iznijeti svoja mišljenja i slobodno sarađivati bez straha da budu ubijeni, seksualno napadnuti ili zatvoreni. Grupe koje su u nepovoljnom položaju najviše trebaju taj prostor, pogotovo kada nemaju gdje drugo raditi.²⁴

Ukratko: Niko neće ostati da se bori za prava žena ukoliko se ženski pokret utiša.

Gégé Katana Bukuru, voditeljica organizacije SOFAD (Pokret solidarnosti aktivistkinja za ljudska prava) u svojoj kancelariji u Uviri: "Imam svoj vlastiti sistem sa papirima! Ovo je jedna od mojih sigurnosnih strategija. Ako neko dođe u moju kancelariju po dokumente, s ovim će se susresti."

INTERVJU

Demokratska Republika Kongo

"Nazivaju nas izdajnicama"

UPRKOS MIROVNOM SPORAZUMU IZ 2003. GODINE

današnja Demokratska Republika Kongo zemlja je obilježena sukobima i političkom krizom. Na području Uvire, aktivistkinja Gégé Katana Bukuru radi za mir i bolji položaj žena. Zbog svojih aktivnosti, primala je prijetnje smrću i bila je prisiljena da ode. Također je morala da donese neke teške odluke u svom privatnom životu.

– Svjesna sam prijetnji, ali danas, u poređenju s vremenom kada sam tek počinjala, vidim da smo bolji ljudi, a to mi daje hrabrost. Mora se ići do kraja. Nazadovanje nije opcija. Mnogo ljudi je iza mene, kaže ona.

Ona govori o prijetnjama smrću, zatvaranju, stalnom nadzoru i tome da svjedoči da neki ljudi bliski njoj bivaju mučeni. Uznemiravanja dolaze i od vlasti i od vojnih moćnika.

Njena organizacija SOFAD (Pokret solidarnosti aktivistkinja za ljudska prava) organizuje žene u selima u lokalne klubove mira, a sve one rade i na borbi protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja.

Ohrabruju majke da ne šalju svoje sinove u rat, što se smatra provokativnim.

– Nazivaju nas izdajnicama. Kažu da prodajemo svoju državu, da saradujemo s neprijateljem. Svaka naoružana grupa nas optužuje da smo se udružili s

onom drugom grupom, kaže Gégé Katana Bukuru.

SOFAD želi da više žena bude uključeno u donošenje odluka u zemlji, u kojoj je formalna zastupljenost žena manja od 10%. Uslov za političko učešće žena je da im je potrebna vlastita, samostalna ekonomija. To se rijetko dešava u Demokratskoj Republici Kongo. Žene moraju tražiti novac od svojih muževa ili očeva da bi mogle biti kandidatkinje za neku političku poziciju. A muškarci to obično odbijaju.

Gégé Katana Bukuru je razvedena i kaže da je samo par aktivistkinja u braku.

– Morate odlučiti: da ostanete sa muškarcem ili da se nastavite boriti za ljudska prava. Razvela sam se u tridesetoj godini. Shvatila sam da zbog načina na koji živim, uz prijetnje i hapšenja, ne mogu ostati u braku i imati djecu. U Kongu muškarci misle da je uloga žene da stalno rađa. Ja sam izabrala posao, kaže.

Civicus Kongo definiše kao prostor zatvoren za civilno društvo, a organizacija Freedom House stavlja državu na dno ljestvice kada su u pitanju sloboda građana i politička prava. Gégé kaže da je prostor za žene koje rade na zaštiti ženskih prava malen.

– Ono što pomaže, iz mog iskustva, jeste da se istovremeno djeluje na više mjesta, čak i izvan zemlje. Onda je sigurnije, kaže ona.

Pretrasi prostorija su metoda koju vlasti koriste da zastraše Gégé Katana Bukuru i njenu organizaciju, a odvijaju se i u kancelarijama i u njihovim domovima. Ona kaže kako je napravila strategiju da joj prostor uvijek bude što neuredniji.

– To je potpuni kaos! Na taj način, policiji ili vojsci treba najmanje dva dana da pronađu ono što traže, a to mi daje dovoljno vremena da upozorim ljude koji bi mogli biti u opasnosti.

Jednom prilikom, čovjek koji se preko telefona predstavio kao pukovnik, rekao je da se Gégé mora

”

Oni koji se bore za ljudska prava nemaju nikakvu zaštitu. To se posebno odnosi na braniteljice ljudskih prava. Aktivistkinjama je teže, budući da društvo ne odobrava da žene budu politički aktivne. Smatra se da su žene 'teške', pa čak i nepristojne zbog nepoštovanja tradicije.”

GÉGÉ KATANA BUKURU, DEMOKRATSKA REPUBLIKA KONGO

naći s njim za sat vremena. Mjesto na koje je tražio da dođe nije bilo javno mjesto. “Bolje ti je da dođeš ili ćemo mi doći po tebe”, rekao je. Taj put Gégé je otišla u policiju. Međutim, oni su joj rekli da nemaju nikakvu kontrolu nad naoružanim grupama i da ona treba biti pažljivija.

Ako se borite za ljudska prava, nemate nikakvu zaštitu. To se posebno odnosi na braniteljice ljudskih prava. Aktivistkinjama je teže, budući da društvo ne odobrava da žene budu politički aktivne. Smatra se da su žene „teške”, pa čak i nepristojne zbog nepoštovanja tradicije, kaže ona.

INTERVJU

Azerbejdžan:

“Isključivanje kisika”

U Azerbejdžanu je u proteklih par godina uvedeno nekoliko restriktivnih zakonodavnih akata, kako bi se zaustavile aktivnosti organizacija civilnog društva i režimu omogućila jača kontrola nad civilnim društvom. U 2014. godini, vlada je donijela zakone kojima su ograničili, a zatim postepeno zabranili dotok svih vrsta sredstava iz inostranstva za civilno društvo. Desetine vladinih kritičara, braniteljica i branitelja ljudskih prava i medijskih stručnjaka uhapšeni su i osuđeni u velikim akcijama u proteklih nekoliko godina. Među njima i dvojica mladih aktivista koji služe 10 godina zatvora zbog crtanja grafita na statui bivšeg predsjednika, a koji su odbili da daju izvinjenje pred kamerama.

Razgovarali smo sa Sabinom, aktivistkinjom za ljudska prava iz Azerbejdžana (ime promijenjeno iz sigurnosnih razloga).

– Uvijek tvrde da štite nacionalne interese, kako bi spriječili strane agente da uđu u Azerbejdžan i infiltriraju se u državu, objašnjava Sabina.

Još jedan argument koji se navodi je i taj da je Azerbejdžan bogata zemlja, a vlada ima dovoljno sredstava da podrži civilno društvo. Zaista, vlada je izdvojila novac iz budžeta za podršku civilnom društvu, ali

procedura za odobravanje zahtijeva prilagođavanje projekata kako bi se uskladili s vladinim politikama.

– Još jedna posljedica toga bila je pojava nevladinih organizacija pod direktnom upravom vlade, koje su bile prilično istaknute i nezavisne organizacije, ali su se onda prilagodile vladinim kriterijima kako bi dobile podršku. Promijenile su svoj diskurs. Uradile su to kako bi opstale, ali su izgubile reputaciju. Organizacije koje su odbile da ugroze svoje principe, morale su se zatvoriti, kaže Sabina.

Otprilike 300 organizacija moralo se potpuno zatvoriti ili zatvoriti svoje kancelarije otkako je uveden novi zakon. Ženske organizacije mogu nastaviti raditi sve dok ne ugrožavaju režim. Otvorene i međunarodno aktivne aktivistkinje se kažnjavaju.

– Mislim da ima mnogo zajedničkih osobina u načinima na koje to utiče na aktivistkinje i aktiviste. Ali ono što se ističe, budući da je Azerbejdžan patrijarhalno društvo, jeste da se glasovi žena ne čuju toliko. One su ranjivije u pogledu otvorenog izražavanja. Najčešće prijete aktivistkinjama govoreći da će objaviti materijal seksualne prirode. Lakše je uništiti ženu nego muškarca u Azerbejdžanu, kaže Sabina.

– Pozivi mogu biti prislušivani, stanovi ozvučeni – tako vlasti uspijevaju ušutkati aktivistkinje i aktiviste. Time se smanjuje njihov prostor djelovanja. To je kao isključivanje kisika. Ne možete se oduprijeti, a ne možete se ni boriti. Sabina smatra da je zatvaranje prostora za djelovanje civilnog društva način da vlada ostane na vlasti. Kaže da ljudi znaju koliko su vođe korumpirane. Režim strahuje od revolucije.

– U Azerbejdžanu trenutno nema opozicije. Nema više demonstracija. Svi su svjesni da bi mogli biti prislušivani i da mogu izgubiti posao. Ljudi paze šta pričaju, čak i privatno, jer sumnjaju u svakoga. To je stanje paranoje.

RADITI U STANJU PARANOJE

Tri glavna faktora doprinose smanjivanju prostora za djelovanje civilnog društva: rat protiv terorizma, pojačani diskurs o porodici i tradicionalnim vrijednostima, te strah vlade od još jednog Arapskog proljeća ili Narodžaste revolucije.

STRAH OD POLITIČKE PROMJENE

Velika većina ispitanika (79%) u zemljama pogođenim sukobima i 58% u zemljama EU vjeruje da je strah vlada od političkih promjena i moći civilnog društva razlog za ograničenje prostora civilnog društva. Kada

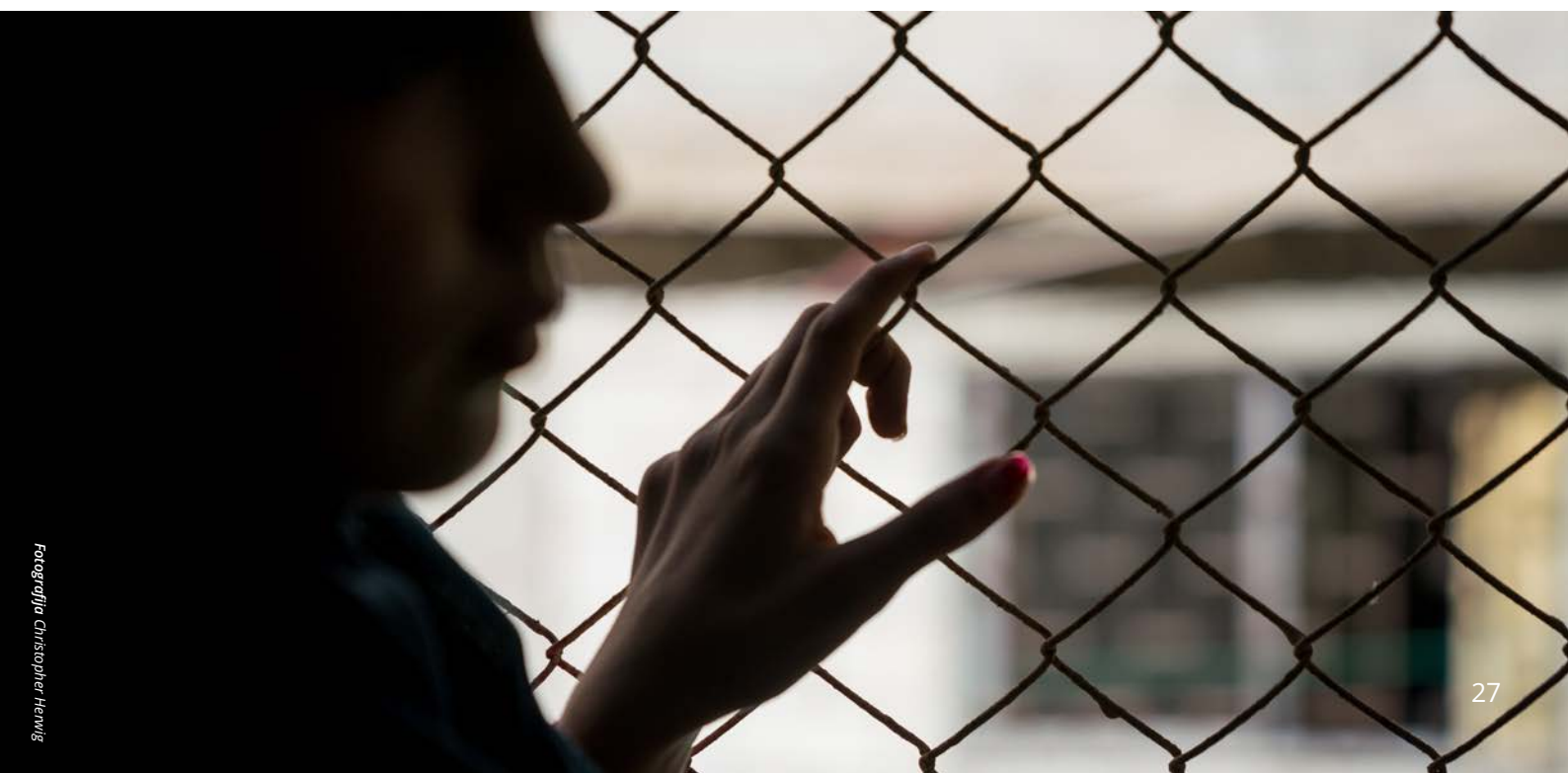

Mi smo predmet klevete i prijetnje jer su mnogi državni akteri počinitelji i boje se da će zbog našeg aktivizma izgubiti moć i biti osramoćeni ako budu uhvaćeni."

BRANITELJICE LJUDSKIH PRAVA, LIBERIJA

se ljudi organizuju izvan sistema političkih stranaka, kako bi promijenili društvo, to društvo postaje prijetnja režimima koji se boje kritike. Ti režimi se brane time što optužuju civilna društva da su pod kontrolom stranih agenata te da rade protiv interesa nacije.²⁵

I Azerbejdžan i Egipat su dobri primjeri za vrstu i opseg mjera koje je rukovodstvo spremno poduzeti kako bi se utišala svaka opozicija. Naše ispitanice iz ovih zemalja opisuju ih kao paranoične i bez povjerenja prema bilo kome ko nije dio države. Rezultat je da se građani ispituju, prisluškuju i prate. Organizacije civilnog društva imaju opciju da sarađuju s režimom ili da se guše u zahtjevima administrativne prirode bez mogućnosti finansiranja svojih aktivnosti. Glasni kritičari se hapse, zamrzavaju im se sredstva ili su spriječeni da napuste zemlju.

Na različitim internet platformama odvija se anti-NVO propaganda. Državne sigurnosne agencije ispitivale su neke od mojih kolegica iz drugih organizacija civilnog društva nakon lažnih online objava o njihovim aktivnostima. To doprinosi ugrožavanju radne sfere.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, OTCIJEPLJENA REGIJA ABHAZIJA, GRUZIJA

Postoji bojazan da će civilno društvo uticati na izgradnju partnerstva koje će osnažiti žene ili zajednice da odbace vladinu politiku.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, JORDAN

SLUČAJ

EGIPAT

“Godine 2011, stvari su se dobro odvijale u procesu promjena za Egipat. Ljudi su bili angažovani na izradi novog ustava, javno govoreći o seksualnom nasilju koje se dogodilo. Nakon promjene vlasti 2013. godine, država je uvela sudski postupak protiv lokalnih organizacija koje prihvataju inostrano finansiranje, “Slučaj 173”, što je uticalo na 200–300 organizacija. Kao rezultat toga, naše dvije članice su trenutno podvrgnute zamrzavanju sredstava (i na računu organizacije i na privatnom bankovnom računu direktorice), zatvorena je klinika, a osoblje i direktorice su dobile zabranu putovanja. Lokalni mediji su napadali i delegitimirali ove organizacije, a podrška lokalne zajednice se smanjila. Ljudima je prilično teško pokazati podršku jer to znači da bi i oni mogli biti meta napada. Osobe koje su meta napada su poznate liderke koje su pomogle nacionalnom vijeću da izradi strategiju za borbu protiv nasilja nad ženama. Kada im date zabranu

putovanja i zamrznete im sredstva, time čitavom svijetu govorite da ove žene nisu dobre. Ovo utiče na ostale žene da se ne bave tim poslom.”

Ispričala Sara Abou Ghazal, Koalicija braniteljica ljudskih prava MENA (Bliski istok i Sjeverna Afrika)

“Predmet 173”

Predmet br. 173 je poznat kao “slučaj stranog finansiranja civilnog društva”. U julu 2011. godine, egipatski kabinet naložio je ministru pravosuđa da osnuje komitet za utvrđivanje činjenica koji će istražiti inostrana sredstva koja dobijaju grupe civilnog društva. Dokument sadrži izvještaj Agencije za nacionalnu sigurnost kao i izvještaj egipatske Glavne obavještajne agencije u kojem se navodi gotovo svaka nezavisna organizacija za ljudska prava u Egiptu, kao i međunarodne nevladine organizacije koje su naknadno optužene i osuđene. U junu 2013. godine, članice i članovi 43 strane i egipatske organizacije civilnog društva osuđeni su na zatvorske kazne od jedne do pet godina, a brojne međunarodne nevladine organizacije su zatvorene, uključujući Freedom House i Međunarodni centar za novinare.

Protesti protiv Judith Butler, američke filozofkinje i teoretičarke roda, tokom njenog govora u Brazilu u novembru 2017. godine.

TRADICIONALNE VRIJEDNOSTI I NACIONALIZAM

Pojačana retorika takozvanih tradicionalnih ili porodičnih vrijednosti dodatno doprinosi smanjivanju prostora za žene uopšte, a posebno za braniteljice ljudskih prava i LGBTQI aktivistkinje i aktiviste.

Suštinska ideja nametanja tradicionalnih vrijednosti je očuvanje heteronormativne patrijarhalne porodice i ograničavanje prava žena i LGBTQI osoba.

Veza između ograničenog prostora za djelovanje civilnog društva i promovisanja konzervativnih, patrijarhalnih i tradicionalnih vrijednosti, bila je jedan od zaključaka u izvještaju fondacije Kvinna till Kvinna, pod nazivom *Patriotizam i patrijarhat – uticaj nacionalizma na rodnu ravnopravnost*.²⁶ Stereotipne rodne uloge su dio nacionalističke retorike koja tvrdi da ima pravo nad ženskim tijelima i njihovim reproduktivnim pravima. Često se kaže da se feminizam i borba za prava žena i LGBTQI osoba bave "zapadnim vrijednostima" i opisuju se kao nešto što nije dio nacionalnog i kulturnog identiteta. Također je postalo sve teže razgovarati o seksualnim i reproduktivnim pravima žena u UN-u, kao i o rodnoj ravnopravnosti. Pojam rod je postao snažno povezan s promovisanjem homoseksualnosti i uništavanjem tradicionalnih porodičnih vrijednosti.

Ekstremni primjer dogodio se u novembru 2017. godine u Sao Paulu u Brazilu kada su desničarski aktivisti organizovali protest protiv gostovanja američke teoretičarke roda Judith Butler na seminaru o demokratiji. Demonstranti su zapalili lutku koja je simbolizirala Judith Butler i držali su parole s natpisima "Smrt rodnoj ideologiji" i "Djevojčice i dječaci se rađaju drugačiji". Prije seminara, desničarska grupa je skupila 300.000 potpisa protiv pojavljivanja teoretičarke u Brazilu. U posljednjih nekoliko godina raste broj desničarskih grupa u ovoj zemlji, a njihovi politički kandidati imaju značajnu podršku.²⁷

Rezolucije UN-a usvojene na Vijeću za ljudska prava u Ženevi sadrže opasne sukobe između individualnih ljudskih prava žena, s jedne strane, te tradicionalnih i porodičnih vrijednosti, s druge.²⁸ Ono što je problematično u ovim rezolucijama je da su ljudska prava zapravo individualna prava, a rezolucije nastoje zaštititi i zajednicu, tj. "porodicu". U toj zajednici, žene i djevojke često nemaju pravo na donošenje odluka. Registri udruženja u pojedinim zemljama odbijaju da uvrste organizacije koje prate ljudska prava LGBTQI osoba na osnovu toga što su u suprotnosti sa javnim redom, zakonom i moralima.²⁹

Povećanje vjerskog fundamentalizma zatvara vrata ženama kao akterkama promjene, ograničava brani-

Plakat koji prikazuje slike iranskog vrhovnog vođe Ayatollaha Ali Khameneija na Al-Firdous trgu u Bagdadu.

Fotografija Ahmed Saad

teljicama ljudskih prava pristup javnim mjestima te ograničava ono što žena može i ne može učiniti. Bliske veze i česta interakcija između crkve i države u Hrvatskoj i Srbiji, na primjer, znače da su reproduktivna prava žena pod stalnim napadom. Najviši predstavnici Srpske pravoslavne crkve konstantno daju izjave o tome kako su Srkinje "dužne da rađaju"³⁰ ili da Srkinje "pobiju više djece nego Hitler i Musolini"³¹ time što abortiraju (iako su abortusi legalni u Srbiji). U Iraku mnoge braniteljice ljudskih prava ukazuju na povećanje vjerskog fundamentalizma kao izazov njihovim ljudskim pravima i sposobnosti da rade.

Polovina ispitanica ankete smatra da je povećanje fundamentalizma i vjerskog uticaja razlog za ograničenja nametnuta ženskim organizacijama. Još više njih (58%) smatra da je povećanje nacionalizma jedan od osnovnih faktora ograničenja, posebno povezan s limitiranjem inostranog finansiranja organizacija civilnog društva i strahom od "zapadnih vrijednosti". Gotovo isto toliko smatra da je jačanje konzervativnih vrijednosti razlog zašto su ženske organizacije meta napada.

RAT PROTIV TERORIZMA I BORBA PROTIV NASILNOG EKSTREMIZMA

Naglasak na sprečavanju terorizma stvorio je strah, što je uticalo na ostvarenje ljudskih prava i demokratije.

Nakon napada 11. septembra, zakoni o borbi protiv terorizma su se brzo mijenjali, ostavljajući po strani pitanja ljudskih prava. Vijeće sigurnosti UN-a pozvalo je zemlje članice da djeluju, a FATF,³² međunarodna institucija za utvrđivanje standarda za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, usvojila je preporuku 8 koja ukazuje na to da su organizacije civilnog društva posebno pod rizikom da ih teroristi koriste za pranje novca. To je omogućilo vladama da usvoje niz ograničenja kako bi smanjili prostor za djelovanje

”

Akteri u izvršnim organima vlasti trenutno se oslanjaju na vjerske vrijednosti.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, IRAK

”

Iako ne postoje formalne ili zakonske zabrane ili ograničenja kretanja, postoje drugi tradicionalni i patrijarhalni obrasci koji sprečavaju žene, na primjer, da ostaju kasno u kafiću dok njihove kolege raspravljaju o određenim političkim pitanjima ili obrasci koji sprečavaju žene da održavaju predizborne kampanje u punom kapacitetu, jer moraju da paze na svoj dom i djecu.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA,
BOSNA I HERCEGOVINA

organizacija civilnog društva. Kao što je navedeno u izvještaju Programa žena mirotvorki: "To je dovelo do povećanog finansijskog nadzora i profilisanja civilnog društva, sve složenijih finansijskih procesa, pa čak i gubitka finansijskog pristupa nekim organizacijama civilnog društva."³³ Iako je preporuka 8 kasnije revidirana,³⁴ šteta je već bila načinjena. Čak i njena izmijenjena verzija uključuje problematične formulacije koje upućuju na "neprofitne organizacije pod rizikom", osjetljive na finansiranje terorizma bez ikakvih smjernica, u smislu utvrđivanja koje neprofitne organizacije treba svrstati u one koje su "pod rizikom".

Danas je FATF u velikoj mjeri uključen u dijalog sa civilnim društvom. Međutim, to ne prolazi bez rizika za braniteljice ljudskih prava, kao što je istaknula učesnica na savjetovanju Programa žena mirotvorki na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi: "Kako možemo sjediti zajedno s vjerskim nevladinim organizacijama koje su protiv onoga što mi radimo za ženska prava? Kako može postojati siguran prostor za nas u takvom kolektivnom okruženju?"³⁵

Za braniteljice ljudskih prava, terorizam i borba protiv terorizma ograničili su njihov prostor. Prema *Safer-world-u*, u kontekstu sve većih represivnih napora u Egiptu da se "bore protiv terorizma", sigurnosne i pravosudne institucije okomile su se na brojne aktivistkinje i pokrete koji promovišu prava žena i rodnu ravnopravnost.³⁷ Aktivistkinje govore o ograničenom pristupu i većoj kontroli nad sredstvima. Mnoge ženske organizacije su male i imaju ograničene budže-

ČINJENICE

EGIPATSKO ZAKONODAVSTVO ZA BORBU PROTIV TERORIZMA

"Sisijev režim donio je zakon koji mu daje velike ovlasti da tereti građane za 'teroristička' krivična djela. Terorizam je sada opsežno definisan u egipatskom zakonu. Prema Egipatskoj inicijativi za lična prava (EIPR) i Institutu za ljudska prava u Kairu (CIHRS), novo zakonodavstvo (zakon 8/2015): "...oslanja se na široku, neodređenu definiciju radnji na osnovu kojih pojedinci ili grupe mogu biti proglašeni teroristima. Prema ovoj definiciji, branitelji ljudskih prava, političke stranke, ili razvojna udruženja i njihovi članovi, mogu se lako označiti kao 'teroristi'."³⁶

te, zbog čega im je još teže nositi se sa birokratijom koja se tiče finansiranja. Sve ovo, u kombinaciji s većom paranojom i manjim povjerenjem, negativno je uticalo na saradnju između različitih ženskih organizacija. Ponekad donatori mogu imati obeshrabrujući efekat: "Donatori su također dio ovih [zahtjeva prema civilnom društvu] – u ime sigurnosti nam sve više govore šta da radimo i pokušavaju nas kontrolisati", kaže jedna od aktivistkinja tokom razgovora

Pod pokrićem borbe protiv terorizma, vlada se suprotstavljala radu na ljudskim pravima i tvrdila da je sada važnije raditi na nacionalnoj sigurnosti nego na ljudskim pravima.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, JORDAN

u okviru Programa žena mirotvorki u MENA regiji, na temu smanjivanja prostora za djelovanje civilnog društva zbog borbe protiv finansiranja terorizma.³⁸

Rat protiv terorizma je ustvari dao državama razriješene ruke da urade šta god žele u ime nacionalne sigurnosti. To uključuje ograničavanje prostora za djelovanje civilnog društva.

ČINJENICE

JORDANSKO ZAKONODAVSTVO ZA BORBU PROTIV TERORIZMA

U aprilu 2017. godine, Vijeće ministara odlučilo je uključiti neprofitne organizacije u Zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Kritičari kažu kako je malo vjerovatno da će ova rezolucija pomoći vladi u ispunjavanju cilja suzbijanja finansiranja terorizma i pranja novca. Većina jordanskih neprofitnih organizacija su male i nemaju resurse ili kapacitete za primjenu sofisticiranih zahtjeva zakona, koji su se historijski primjenjivali na banke i finansijske institucije.

Zakon o borbi protiv terorizma omogućava Ministarstvu za socijalni razvoj da privremeno obustavi finansiranje organizacija u ime nacionalne sigurnosti. Zakon zabranjuje osuđivanje, na primjer, kralja ili saveznika vlade. Sve web-stranice moraju se registrovati u Komisiji za medije. Zabrane su česte. Zakon o sigurnosti interneta koristi se za upravljanje društvenim medijima – a to također spada u Zakon o borbi protiv terorizma.

INTERVJU

Srbija:

Igraj u skladu s režimom ili nemoj nikako igrati

MIRJANA MIROSAVLJEVIĆ BOBIĆ direktorica je Rekonstrukcije Ženski fond, koja podržava ženske organizacije širom Srbije. Srbija je u procesu podnošenja zahtjeva za članstvo u EU, ali stranke koje su trenutno na vlasti imaju bliske veze s bivšim režimom Slobodana Miloševića, koji je vladao zemljom tokom devedesetih godina. Srpska pravoslavna crkva ima poprilično velik uticaj na političku agendu. Organizacije za prava žena se bore protiv nacionalističkih i tradicionalnih vrijednosti u društvu. Nema puno prostora za feministički aktivizam.

– Uopšte nije bilo otvorenog prostora u posljednje tri decenije. Za nevladine organizacije pod direktnom upravom vlade, koje su stvorile različite političke stranke ili oni koji dobijaju državni novac za promociju zvanične politike ili medija – a koje nisu ništa više od ljigavih PR-ova režima – možda ima više prostora, ali nije otvoren. Ako morate igrati u skladu s režimom, nema autonomije, kaže Mirjana Mirosavljević Bobić.

Daje brojne primjere kako je “neslobodan” prostor za one koji se zalažu za vrijednosti koje su u suprotnosti s konzervativnim režimom. Jedne godine je Ministarstvo unutrašnjih poslova zabranilo demonstracije za 8. mart s obrazloženjem da predstavljaju rizik za javni prevoz i javno zdravstvo. Postoji duga tradicija

zabrane LGBTQI okupljanja kao što je Pride. Policija također dopušta fašističkim grupama da održavaju skupove u isto vrijeme kad i organizacije za ljudska prava. Druga taktika podrazumijeva okupljanje većeg broja policajaca nego što je neophodno, kada takozvane kritične organizacije održavaju svoje događaje.

– To javnosti šalje poruku da smo krivi ili opasni, te da policija treba da štiti javnost od nas, kaže ona.

Mirjana Mirosavljević Bobić objašnjava da razlog napada na aktivistkinje u Srbiji nije samo zato što su žene već i zbog toga što su one najupornije kritičarke režima.

– Budući da su toliko izložene, one ruše tradicionalne uloge, što jako ljuti sve konzervativce i fašiste. A zatim, počinju napadi – napadi na seksualnost su najčešći način napada na žene koje su organizovane – nazivaju nas kurvama, droljama, prljavim lezbejkama, stvorenjima koje niko neće j*****. Da, znam, to je jako kontradiktorno. Onda počinju napadi na osnovu fizičkog izgleda – da smo ružne, debele, da imamo masnu kosu i tako dalje. Da ne zaboravimo, napadaju nas i da smo izdajnice ove zemlje, jer žene trebaju osigurati budućnost državnog poretka tako što će biti mašine za razmnožavanje.

Rekonstrukcija Ženski fond nalazi se na raznim desničarskim “crnim listama”, zajedno s organizacijama optuženim za “ugrožavanje ustava Srbije”. Web-stranica organizacije je hakovana nekoliko puta, a njihove finansije lažno predstavljene u dnevnom listu Politika. Lokalne organizacije u manjim mjestima širom Srbije, koje podržava Rekonstrukcija Ženski fond, također se suočavaju s brojnim ograničenjima.

– Bilo je mnogo napada na aktivistkinje – bilo da su to fizički napadi, tjelesni, ili napadi na njihove domove i kancelarije. Također se susreću s mnogim ucjenama i prijetnjama: “Dobit ćeš novac iz budžeta ako se budeš dobro ponašala”. Bile su izbačene iz svojih kancelarija zbog kritikovanja lokalnih vlasti. Svi ti pritisci i napadi oduzimaju puno energije i snage, te vode do visokog nivoa autocenzure, objašnjava Mirjana Mirosavljević Bobić.

SMANJIVANJE PROSTORA ZA DJELOVANJE CIVILNOG DRUŠTVA U EU

Prostor za organizovanje i djelovanje civilnog društva se smanjuje. Ovo je globalni trend, vidljiv ne samo u zemljama pogođenim sukobima ili zemljama sa slabim demokratskim institucijama, već i u zemljama članicama EU.

Skoro polovina ispitanica u zemljama EU smatra da se njihov prostor smanjio u posljednjih nekoliko godina. Iako istraživanje fondacije Kvinna till Kvinna ne sadržava toliko odgovora iz zemalja EU koliko iz zemalja pogođenim sukobima, predstavljene su braniteljice ljudskih prava iz 15 zemalja EU.

Tri najdominantnija trenda smanjivanja prostora su povećana isključenost iz procesa donošenja odluka, neprepoznavanje žena kao akterki promjena, te opsežne kampanje širenja mržnje i klevete. Ispitanice vide rastući konzervativizam i fokus na tradicionalne vrijednosti kao najvažnije faktore koji stoje iza ograničenja. Čak 73% smatra da je nejednak pristup finansiranju najveća razlika u tome kako su organizacije za prava žena pogođene smanjivanjem prostora u odnosu na druge organizacije.

Prema istraživanju koje je objavio Evropski parlament, "većina vlada EU još uvijek nije spremna da pokrene pitanje zatvaranja prostora zbog komercijalnih i geostrateških interesa." Umjesto da sankcioniše članice EU koje pokušavaju ograničiti prostor za djelovanje civilnog društva, čime bi mogli natjerati vlade da se pridržavaju ljudskih prava, "EU je ponudila nove sporazume i pomoć mnogim vladama koje nameću

najbrutalnija ograničenja civilnom društvu."⁴⁰ U međuvremenu, takozvane izbjegličke krize 2015. godine dovele su do promjena u prioritetima politike unutar Evropske unije te povećale fokus na ekonomski razvoj, migracije i trgovinu, što je rezultiralo manjom pažnjom za ljudska prava.⁴¹ Na primjer, organizacije za ljudska prava kritikovale su EU zbog sklopljenog sporazuma s Turskom o situaciji sa izbjeglicama, koji je prisilio EU da okrene glavu od kršenja ljudskih prava. U našem istraživanju, braniteljice ljudskih prava iz drugih zemalja, koje borave u Turskoj zbog sukoba u regionu, kažu da im turske vlasti prijetе deportacijom ukoliko budu sarađivale s međunarodnim organizacijama.

Slično tome, dvostruki standardi su očigledni u odnosima EU s Egiptom. Uprkos retoričkom opredjeljenju da će unapređivati ljudska prava, zemlje EU i dalje prodaju opremu Egiptu da "pomognu Egiptu u borbi protiv terorizma", bez transparentnosti i bez garancija za ljudska prava.⁴²

Mađarska bilježi zabrinjavajući trend pod Orbanovim režimom, uz ograničenja slobode medija, akademske zajednice i civilnog društva. Novi Zakon o organizacijama civilnog društva, usvojen u junu 2017. godine, onemogućava organizacijama civilnog društva da primaju inostrana sredstva, a EU nije preduzela nikakve korake da sankcioniše postupke Mađarske. Iako EU javno raspravlja o smanjivanju prostora za djelovanje civilnog društva u državama članicama, izjave nisu povezane s konkretnim mjerama koje bi riješile problem. Ako jedna država članica može donijeti nepravedne zakone koji potkopavaju smjernice EU, šta će onda spriječiti druge države da slijede taj primjer? I koje su implikacije kada EU želi djelovati kao glas za ljudska prava i demokratiju u trećim zemljama?

Fotografija Miklos Deli

Postoje razlozi za zabrinutost. Poljska prati primjer Mađarske u ograničavanju prava civilnog društva. Uvedeni su novi zakoni koji ograničavaju slobodu mirnog okupljanja, a organizacija *Amnesty International* izvještava o policijskom uznemiravanju demonstranata i korištenju različitih tehnika kako bi fizički spriječili demonstrante da se pridruže protestima.⁴³ Kada su žene izašle na ulice pozivajući na liberalizaciju ekstremno restriktivnih prava na abortus u zemlji, vlasti su odgovorile tako što su izvršile raciju u kancelarijama dvije istaknute ženske organizacije dan kasnije. Zaplijenili su opremu i podatke, tvrdeći da je to bilo u sklopu istrage povezane sa sumnjivim prestupima u Ministarstvu pravde tokom perioda kada je ministarstvo finansijski podržavalo te dvije organizacije. "Bojimo se da je ovo samo izgovor ili signal upozorenja da se ne bavimo aktivnostima koje nisu u skladu sa vladajućom strankom", izjavio je Centar za prava žena.⁴⁴

Kako pokazuje istraživanje fondacije Kvinna till Kvinna, nisu samo Mađarska i Poljska zemlje koje ograničavaju prostor za djelovanje civilnog društva. Velika Britanija je 2014. godine usvojila Zakon o lobiranju, koji ograničava mogućnosti organizacija civilnog društva da organizuju kampanje u predizbornom periodu. Zakon je navodno imao cilj spriječiti korporativne interese i lobiste da utiču na rezultate izbora, ali su njime ušutkane i organizacije za ljudska prava i humanitarne organizacije jer se boje velikih kazni ako prekrše zakon. Španija je strogo ograničila pravo na javne proteste, koristeći administrativne i krivične sankcije za kažnjavanje organizatora i demonstranata, kao i prekomjernu policijsku silu.⁴⁶

U kontekstu EU također je važno posmatrati zemlje koje se pripremaju za pridruživanje EU, takozvane

Apsolutno tvrdim da to nije samo u Poljskoj, Mađarskoj ili balkanskim zemljama. Smanjivanje prostora je opšti trend u EU."

JOANNA MAYCOCK, GENERALNA SEKRETARKA EVROPSKOG ŽENSKOG LOBIJA

Situacija u Austriji je vjerovatno mnogo bolja nego u drugim zemljama u Evropi, ali je došlo do porasta konzervativne politike i napada na prava žena (reproduktivna prava, sigurne kuće ...) - iako u ovom trenutku samo na diskurzivnom nivou."

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, AUSTRIJA

ČINJENICE

Novi mađarski Zakon o organizacijama civilnog društva zahtijeva da se organizacije koje iz inostranstva dobijaju više od 23.000 eura godišnje, moraju registrovati i prikazati taj prihod na svojim web-stranicama i u svim publikacijama, kao i dostaviti izvještaj o pojedinostima svakog donatora. Ova politika je vrlo slična ruskom "zakonu o stranim agentima" koji je spriječio stotine uglednih organizacija da obavljaju svoj posao.

[...] otvoreno govoriti zahtijeva puno hrabrosti. Mnoge parlamentarke, druge političarke i visoko profilisane zvaničnice dobijaju prijeteće poruke, uglavnom na društvenim mrežama, ali i drugdje, usmjerene prema njima ili njihovoj djeci.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, FINSKA

Nevladine organizacije se sve češće napadaju u štampanim medijima, ispituje se odakle dolazi njihov novac i koga zastupaju. Ako pogledamo naše članice u Mađarskoj, one zapravo rade bez kadra i često ih uznemiravaju.”

JOANNA MAYCOCK, EVROPSKI ŽENSKI LOBI

zemlje pristupnice. Da bi postale članice EU, Evropska unija može postaviti zahtjeve vezane za pitanja ljudskih prava. Međutim, braniteljice ljudskih prava kažu da se ova mogućnost ne koristi u onoj mjeri u kojoj se očekuje. Umjesto toga, čini se da EU daje prioritet političkoj stabilnosti, čak i kada to ide na štetu ljudskih prava.

U Makedoniji, koja je država kandidatkinja za članstvo u EU, organizacije za ljudska prava navode da su dva glavna faktora za smanjivanje prostora za djelovanje civilnog društva: nedostatak sredstava koja su dostupna organizacijama civilnog društva (bilateralni donatori se često povlače kada zemlja dobije status kandidatkinje) i prethodna konzervativna politička vlast. Finansijske kontrole bile su često sredstvo koje je koristio bivši režim, kako bi nevladinim organizacijama otežao rad. Oni koji su predstavljali prijetnju režimu bili su na meti. Civilno društvo je predstavljeno kao prijetnja za nacionalnu sigurnost, kao destabilizirajući faktor kada je naciji potrebna stabilnost. Jedna organizacija navodi da je javno objavljena na crnoj listi, te da su objavljena imena aktivistkinja i aktivista zajedno s pretjerano napuhanim platama. Organizacija je etiketirana kao ona koja radi “protiv nacije”. Članice i članovi etiketirani su kao “plaćenici” i zabranjeno im je da komuniciraju i sarađuju s vladom.⁴⁷

Nedostatak finansijskih sredstava za organizacije za prava žena predstavlja problem u zemljama članicama EU i zemljama pristupnicama. Zemlje srednje i istočne Evrope, a posebno Balkana, rijetko imaju raspoloživa državna sredstva, a mogućnosti za prikupljanje sredstava na lokalnom nivou su vrlo ograničene.⁴⁸

Na posljednjim izborima u Evropskom parlamentu 2014. godine, nacionalističke i EU skeptične stranke u cijelom regionu dobile su na snazi. Stoga, ne treba iznenađivati činjenica da postoje prijedlozi da se uvede ograničenja za civilno društvo koji dolaze iz same EU. U septembru 2017. godine, parlament je glasao za amandman, koji je u posljednjem trenutku predložila konzervativna grupa Evropska narodna partija (EPP), prema kojem bi se odbijalo EU finansiranje organizacija koje se protive “strateškim komercijalnim i sigurnosnim ciljevima” EU. EPP je tražila da se sredstva ne dodjeljuju organizacijama koje “demonstrativno šire neistinu” i koje su u suprotnosti s “osnovnim vrijednostima i/ili ciljevima politike EU”. Parlamentarci su glasali protiv, a kritičari su prijedlog uporedili sa mađarskim Zakonom o NVO-ima.⁴⁹

Aktivistkinje iz Foruma AWID (Udruženje za ženska prava u razvoju) učestvuju u demonstracijama na ulicama Istanbula (2012. godina).

”

[Mađarski] zakon nema nikakve veze s transparentnošću i potpuno je usmjeren na opstruiranje i diskreditovanje kritičkih glasova koji dolaze iz civilnog društva.”

JOHN DALHUISEN IZ AMNESTY INTERNATIONAL⁵⁰

”

“Rad organizacija civilnog društva u Turskoj koje se nalaze na sirijskoj granici se smanjio jer je turska vlada nametnula vrlo složene zahtjeve organizacijama civilnog društva, što nas je prisililo da radimo u tajnosti.”

BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA, TURSKA

Kamila Ferenc drži natpis "Dosta je državne opresije".

INTERVJU

Poljska:

Zakon i pravda protiv prava žena

KAMILA FERENC JE ADVOKATICA koja radi u Federaciji za žene i planiranje porodice u Varšavi, Poljska.

– Prostor za civilno društvo u Poljskoj je još uvijek bio u procesu rasta i još nije bio u potpunosti razvijen kada je nova vlast Zakon i pravda počela da taj prostor ograničava, pokušavajući preuzeti društvo u cjelini. Taj prostor se sada smanjuje, kaže Kamila Ferenc.

Kamila Ferenc je u velikoj mjeri zabrinuta zbog osnivanja Nacionalnog instituta za slobodu, novoformiranog tijela za raspodjelu sredstava civilnom društvu u Poljskoj.

– Institut je osnovala poljska vlada, koja ga i kontroliše, a naizgled je neutralan i predstavlja *grassroot* pokrete, kaže ona.

Uočava da veliki dio državne podrške ide onim organizacijama civilnog društva koje podržavaju vladine politike, od kojih neke, kako ona kaže, imaju zadatak da diskredituju druge organizacije civilnog društva. Također navodi ograničenja na demonstracije koje je Poljska nedavno uvela, koja uključuju novčane kazne

za osobe koje izražavaju građanski neposluh tokom protesta.

Kamila Ferenc kaže kako se dešava pravno uznemiravanje organizacija civilnog društva koje se protive vladinoj političkoj agendi. Primjeri uključuju nerazmjerne mjere u pravnim postupcima, kao i finansijske inspekcije i neopravdano povlačenje državnih donacija iz progresivnih organizacija koje se bore za rodno obrazovanje, nediskriminaciju i prava žena.

– Aktivistkinje su žene koje najčešće rade u oblastima koje su posebno na meti vlade, pa su samim tim podložne napadima i strategijama diskreditovanja. Njihov rad, borba i odlučnost se upoređuju sa stereotipom i modelom tradicionalne "poljske majke" kojoj bi porodica i dom trebali biti glavni prioritet. Potpuno je prirodno i prihvaćeno da muškarci ostvaruju političke ili aktivističke karijere. Međutim, kada žene to učine, to se smatra dokazom njihovih nedostataka, poput cinizma ili pohlepe, kaže Kamila Ferenc.

Lobi protiv prava na abortus u Poljskoj je vrlo jak. Jedna grupa koja se zalaže za to je *Ordo Iuris*. Kažu da žele zaštititi pravni sistem i poljski ustav. Nedavno su napali Federaciju za žene i planiranje porodice, objavljivanjem izvještaja o njihovim finansijama.

– Naveli su da smo dobile sredstva iz "inostranstva" kako bismo pokrenule "Crni protest" u Poljskoj, te da to nije bio lokalni pokret, kaže Kamila Ferenc.

Crni protest okupio je nekoliko desetina hiljada žena širom Poljske u oktobru 2016. godine, u znak protesta protiv predloženog novog zakona kojim su se dodatno ograničivala već vrlo ograničena prava na abortus u Poljskoj. Prijedlog je odbačen kao rezultat masovnog protesta.

ŠVEDSKA I RASTUĆA NACIONALISTIČKA RETORIKA

S ponovnom pojavom nacionalističke stranke u parlamentu, krajnje desničarskih nacističkih grupa koje zauzimaju javni prostor, te pojavom rastuće industrije lažnih online vijesti, portala koji šire mržnju, seksizma i rasizma na internetu, švedsko društvo se suočava s izazovima.

Kada je Nordijskom pokretu otpora (NMR) dozvoljeno da održi manifestaciju na Almedalen sedmici 2017. godine, najvažnijem švedskom političkom događaju koji se održava svake godine na ostrvu Gotland, pokrenuta je velika rasprava. Dvije glavne strategije postale su vidljive: bojkotovati događaj u znak protesta protiv odobravanja prisustva nacističkoj organizaciji ili prisustvovati kako se ne bi dopustilo da se demokratski glasovi utišaju. Na kraju, prisutnost NMR-a dovela je do toga da su se ljudi koji pripadaju grupama na meti NMR-a plašili za svoju sigurnost.

Slična rasprava je uslijedila nakon objave da će desničarski informativni portal Nya Tider biti prisutan sa izložbenim štandom na sajmu knjiga u Göteborgu u septembru 2017. godine. Tenzije su nastale kada je najavljeno da je NMR-u dozvoljeno da organizuje demonstracije na sajmu knjiga. Demonstranti su nosili rekvizite sa slikama poznatih švedskih političarki/političara i novinarki/novinaru, s natpisom "kriminalac" ispod njihovih lica.

Nacionalistički pokret i retorika rastu u Švedskoj već nekoliko godina. Nacionalna stranka Švedski demokrati je 2010. godine izglasana za švedski parlament s programom zasnovanim na konzervativnoj porodičnoj politici, koja obećava snažnu borbu protiv imigracije. Podrška stranci je iznosila 5,7% u 2010. godini. Do 2014. godine, brojka je porasla na skoro 13%. Švedski demokrati oslanjaju se na nacionalnu tradiciju, gdje je zaštita uže porodice osnovna vrijednost – porodica se smatra temeljem društva, a žene se veličaju zbog uloge majki koje odgajaju nove Šveđane. Stranka se snažno zalagala za sistem u kojem jedan roditelj može primati dodatak za dječju njegu i tako ostati kući s djecom, tj. da djeca ne idu u predškolske ustanove. Stranka se protivi bilo kojem obliku kvota za rodnu ravnopravnost, te je jedina stranka u parlamentu koja želi smanjiti granicu za abortus na 12 sedmica.⁵¹ Kada se smatra da je ženina osnovna funkcija da bude u kući, njen prostor se neizbježno smanjuje. Kao što su ispitanice našeg istraživanja navele, ovo je jedna od najznačajnijih razlika u tome kako smanjenje prostora utiče na aktivistkinje u poređenju s muškarcima – rastući fokus na tradicionalnu ulogu žena kao majki i starateljki.

Pored toga, dio desničarskog i nacionalističkog diskursa je da dovede u pitanje ne samo pojam roda već i istraživanje u oblasti roda i rodno obrazovanje na univerzitetima. U Rusiji su jednom od najvažnijih centara za rodna pitanja nametnuta velika ograničenja, a slične tendencije se mogu naći i u Poljskoj i Njemačkoj. U Švedskoj, Švedski sekretarijat za rodna pitanja doživljava novi talas kritika i napada zbog toga što su "nenaučni" ili "ideološki" te predstavljaju prijetnju za užu porodicu i naciju.⁵²

Novinar Niklas Orrenius, poznat po istraživačkom novinarstvu o nacionalizmu i rasizmu u Švedskoj, napisao je tekst nakon demonstracija u Göteborgu o tome kako su ga članovi NMR-a nazvali “Gospođica Orrenius” i “plačljivac”. To pokazuje kako se bilo šta “žensko” smatra manje vrijednim u ovim krugovima, a stereotipni muški atributi se zapravo najviše cijene.

Orrenius piše kako ovo ide ruku pod ruku s homofobičnim stavovima ekstremno desničarskih, nacionalističkih grupa koje uzvikuju “pederi” demonstrantima u Charlottesvillu, Virdžiniji, u Sjedinjenim Državama.⁵³

Mnogi glasovi su trenutno na meti napada. Napadi su često organizovani kao kampanje mržnje i predstavljaju prijetnju slobodi izražavanja i demokratiji. Novinarke su posebno meta napada na internetu. Govor mržnje, uključujući prijetnje seksualiziranim nasiljem, seksizam i objektivizacija, postali su “dio posla”.

Specijalni izvještaj Fojo Media instituta iz 2017. godine govori o mržnji i prijetnjama na internetu upućenim novinarkama u Švedskoj. U izvještaju se zaključuje da su žene koje rade u medijima posebno izložene prijetnjama seksualnim nasiljem i zastrašivanju. Taj problem je široko rasprostranjen, 30–40% švedskih novinara dobilo je izravne prijetnje. Iako sva istraživanja ne pokazuju da su novinarke više ugrožene od kolega novinara, jasno je da se vrsta zastrašivanja razlikuje te da su veće šanse da će novinarke biti predmet seksualiziranih prijetnji i uznemiravanja

Gledajući pritisak, stres, mržnju i prijetnje koje slijede nakon svakog javnog pojavljivanja, vidim da se prostor smanjuje. I u smislu da poslodavci pokazuju određenu zabrinutost, čak i strah, ali i u smislu određene autocenzure za koju sam primijetila da je na snazi. Čula sam šefove kako mrmljaju da je lakše raditi s novinarima koji 'ne izazivaju toliko emocija', što je direktna prijetnja demokratiji i jača mračne sile kojima je dozvoljeno da kontrolišu agendu.”

ALEXANDRA PASCALIDOU, ŠVEDSKA NOVINARKA

nego muškarci.⁵⁴ Nedavno istraživanje pokazuje da su i političarke sve češće meta napada na internetu.⁵⁵

Kampanja #metoo, koja je pokrenuta u jesen 2017. godine, s bolnom jasnoćom pokazuje kako muško seksističko i patrijarhalno ponašanje utiče na žene i utišava ih na svim položajima i u svim zanimanjima, ne samo u javnom prostoru. Kao i s aktivistkinjama iz našeg istraživanja, autocenzura je jedna od posljedica. Novinarke dva puta razmisle prije nego što napišu nešto na temu za koju znaju da će pokrenuti mržnju i uznemiravanje. A mlade žene dva puta razmisle prije nego uopšte uđu u oblast novinarstva ili politike.⁵⁶

INTERVJU

Švedska

Rasizam, seksizam i pogrešno usmjerena javna debata

ŠVEDSKA NOVINARKA ALEXANDRA PASCALIDOU o rasizmu i ljudskim pravima govori već više od 20 godina. Često je pomišljala da odustane zbog napada koje je doživljavala, a koji su uglavnom dolazili od krajnje desnice.

Alexandra Pascalidou bila je jedna od novinarki čiju su sliku pripadnici Nordijskog pokreta otpora (NMR) nosili na maršu u Göteborgu 2017. godine s natpisom "kriminalka".

– To je priča mog života. Od naoružanih nacista ispred moje kuće do svakodnevnih napada iz mržnje. Kućna adresa mi je bila objavljena na desničarskim forumima. Fašisti su me jednom opkolili u kafiću. Ljudi pišu mojim poslodavcima da me otpuste, kaže ona.

Kao voditeljica brojnih TV i radio emisija, bila je često meta rasističkih i mizoginih napada.

– Kada posmatram pritisak i stres, mržnju i prijetnje koje uslijede nakon svakog javnog nastupa, članka, posla na TV-u ili radiju, vidim da se prostor sužava. To vidim i u načinu na koji poslodavci izražavaju zabrinutost, čak i strah, ali i u autocenzuri koja je nastupila. Čula sam šefove kako mrmljaju da je lakše raditi s novinarima koji "ne izazivaju toliko emocija", što je direktna prijetnja demokratiji i jača mračne sile kojima je dozvoljeno da kontrolišu agendu, kaže ona.

Prijetnje i mržnja prema novinarkama u Švedskoj postale su ozbiljna opasnost za demokratiju. Sve to utiče i na profesionalni i na privatni život novinarki.

– Živim u strahu. I borim se da se ne predam i ne dozvolim da tama pobijedi i preuzme vodstvo. Također sam zabrinuta zbog pogrešnog usmjerenja javne debate, kaže Alexandra Pascalidou.

Opisala je kako mišljenja zasnovana na Deklaraciji o ljudskim pravima ili švedskom ustavu nailaze na sumnju i smatraju se pristrasnim, provokativnim pa čak i kontroverznim.

– Činjenica da sam žena, imigrantkinja iz radničke klase čija je porodica odrasla u prigradskom naselju, te da se borim za ravnopravnost, izgleda da djeluje vrlo provokativno, kaže ona.

Alexandra Pascalidou incidente prijavljuje policiji. Ali, kaže, jedini put kad je neko bio pozvan na odgovornost bio je kada su joj nacisti stajali ispred ulaza u stan.

– Prije samo nekoliko dana, prijavila sam jedan broj koji me je noću zvao i uznemiravao. Tako sam umorna od toga. Ali nisam sama. I neću nikada odustati. Moja je dužnost da se nastavim boriti, ne samo za svoju kćerku već za naše sestre širom svijeta.

Žene u crnom obilježavaju dan stradanja žrtava genocida u Srebrenici tokom balkanskih ratova 1990-ih. Fašistima je bilo dozvoljeno da demonstriraju i narušavaju ovu manifestaciju.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Braniteljice ljudskih prava, koje su doprinijele ovom izvještaju, oslikale su vlade koje su toliko uplašene od gubljenja moći da su postale paranoične. Civilno društvo se smatra neprijateljem.

Pored toga, govorile su o tome kako rastući nacionalizam i fokus na tradicionalne rodne uloge sprečava žene da budu politički angažovane. A civilno društvo guše restriktivni zakoni, blokirana sredstva, zabrane putovanja i hapšenja.

Aktivistkinje s kojima smo razgovarale govore o cijeni koju moraju platiti zbog suprotstavljanja normi, o sramoćenju, seksualnom uznemiravanju, napadima na njihove porodice, seksualnost i reputaciju.

Prepreke s kojima se susreću braniteljice ljudskih prava, u prostoru koji se smanjuje, ozbiljno ograničavaju njihovu sposobnost da ostvaruju građanska prava. Prva stvar, čak i prije ulaska u javnu sferu, moraju se boriti za pravo da to urade, za svoje pravo da iskorače iz društvene norme. A druga stvar, bore se za ženska prava, za pravo žene na svoje tijelo, na slobodno kretanje i finansijsku nezavisnost. Sve su ovo kontroverzna pitanja u konzervativnim kontekstima. Aktivistkinje su na meti jer se ne ponašaju kako "bi trebale" i jer osporavaju ono što se nalazi u srži nacionalističkih vrijednosti: nuklearna porodica i odgovornost žene da vrši reprodukciju nacije. Pripadnice

manjinskih grupa su na još većem udaru.

Ženskom pokretu je potrebno umrežavanje, podrška, učenje i razmjena da bi se razvijao. Uz ograničenja koja se nameću civilnom društvu, poput zabrane putovanja, i uz sve veću represiju vlada, aktivistkinje se suočavaju s poteškoćama da putuju i grade koalicije, kako regionalno tako i međunarodno. Interakcija s mehanizmima za ljudska prava i međunarodnim politikama često predstavlja rizik. Aktivistkinje su postale izolirane. Napadi na reputaciju poznatijih liderki stvaraju strah i predstavljaju efikasno sredstvo odvratanja drugih žena od takvih uloga, od podizanja glasa i političkog angažmana.

Prostor koji se smanjuje ustvari pokazuje da je sve manje i manje mjesta na kojima žene mogu izraziti svoje probleme i zagovarati svoja prava, kao i podržavati jedna drugu u dosezanju političkih pozicija. U nekim zemljama, ta mjesta su skoro potpuno nestala.

Nemamo izbora. Moramo se ujediniti! Fondacija Kvinna till Kvinna je stalno u kontaktu s braniteljicama ljudskih prava koje vode borbe da bi nastavile s radom. Njih treba prepoznati kao ključne akterke razvoja, mira i rodne ravnopravnosti. A potrebno im je da demokratske države ustanu protiv represivnih režima, čak i ako to znači da će doći do gubitaka u nekim trgovinskim sporazumima. Diplomacija je neophodna, ali su isto tako neophodne posljedice i sankcije.

Prosta je činjenica da ćemo, ako sada ne budemo djelovale, doživjeti veliko nazadovanje ženskih prava i demokratije, koje će uslijediti nakon potpunog sužavanja prostora za djelovanje.

KVINNA TILL KVINNA POZIVA NA...

Priznanje! Braniteljice ljudskih prava su najvažniji faktor za povećanje rodne ravnopravnosti i prava žena. Njihov hrabri politički rad treba biti međunarodno priznat i cijenjen.

Pojačanje diplomatskog i političkog pritiska na represivne vlade i konstantno uključivanje rasprave o ljudskim pravima u svaki dijalog o vanjskoj politici, razvojnoj saradnji, migracijama ili trgovini.

Međunarodne i regionalne organizacije, kao što su EU i UN, trebaju stalno posjećivati ženske organizacije, urbane i ruralne. Ovo je od ključnog značaja za priznavanje važnosti njihovih glasova i dobijanja sveobuhvatne slike stanja ženskih prava, mira i sigurnosti. Imajte na umu da nevladine organizacije pod direktnom upravom vlade mogu ugroziti prepoznate aktivistkinje i imati drugačiji plan.

Svijest o rodnoj dimenziji smanjivanja prostora među donatorima i kreatorima politika. Ovaj uvid doprinijet će učinkovitijim odgovorima u programima i politikama razvojne saradnje.

Fleksibilnost i inovacije u finansiranju ženskih organizacija. To zahtijeva veliku pažnju usmjerenu na potrebe specifičnih organizacija i na način rada u novim kontekstima. Dugoročno i osnovno finansiranje omogućava organizacijama da posluju u ograničenim uslovima i da budu otpornije. Sredstva za hitne slučajeve također moraju biti dostupna.

Prepoznavanje velikih donatora i njihove uloge u ovom razvoju. Trend sve manjeg finansiranja ženskih organizacija je ključan doprinos smanjenju prostora, kao i usmjerenje sredstava preko velikih, regionalnih ili međunarodnih organizacija, ako prioriteta lokalnih ženskih organizacija nisu uključeni.

Pružanje podrške umrežavanju i izgradnji pokreta. To je još važnije u kontekstu smanjivanja prostora za djelovanje civilnog društva. Veće poteškoće u pristupu finansijama i putovanju dovode do fragmentacije ženskog pokreta.

Prioritizaciju suprotstavljanja smanjivanju prostora za djelovanje civilnog društva na nivou delegacija EU i ambasada. Ambasade i delegacije EU imaju potencijal da igraju važnu ulogu u promovisanju dijaloga s lokalnim civilnim društvom, pružajući siguran prostor za okupljanje, organizovanje seminara i okruglih stolova.

Prepoznavanje ljudskih posljedica koje dovode do smanjivanja prostora za djelovanje civilnog društva. To znači: povećanje napada na aktivistkinje, veći stepen seksualnog uznemiravanja, prijetnje upućene porodici, kleveta koja dovodi do izolacije itd. Sve ovo utiče na aktivistkinje na mnoge načine, uključujući iscrpljenost, anksioznost i depresiju. Donatori bi trebali pružiti podršku s ciljem otklanjanja stresa.

BIBLIOGRAFIJA

A/HRC/26/L.20/Rev.1 on Protection of family adopted in June 2014

A/HRC/29/L.25 "Protection of the family: contribution of the family to the realization of the right to an adequate standard of living for its members, particularly through its role in poverty eradication and achieving sustainable development" adopted in July 2015

Amnesty International, Hungary: *Plan to brand NGOs has sombre echoes of Russia's 'foreign agents law*. last modified April 7, 2017,

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/04/hungary-plan-to-brand-ngos-has-sombre-echoes-of-russias-foreign-agents-law/>

Amnesty International, Spain: *The right to protest under threat*. (2014)
<https://euobserver.com/beyond-brussels/129459>
https://www.amnesty.org.uk/files/spain_the_right_to_protest_under_threat_0.pdf

Amnesty International. *Poland: end crackdown on peaceful protests*, October 19, 2017.

<https://www.amnesty.org/en/press-releases/2017/10/poland-government-must-end-crackdown-on-peaceful-protests/> (Accessed October 19, 2017).

Associated Press in Warsaw, The Guardian. *Police raid offices of women's groups in Poland after protests*. October 5, 2017.

<https://www.theguardian.com/world/2017/oct/05/police-raid-offices-of-womens-groups-in-poland> (Accessed October 19, 2017).

Awid women's rights. *Resourcing Women's Rights*.

<https://www.awid.org/priority-areas/resourcing-womens-rights> (Accessed November 13, 2017).

Bishop, Kate, *Standing Firm – Women- and Trans-Led Organisations Respond to Closing Space for Civil Society*,

Mama Cash and Urgent Action Fund (2017).

<https://www.hrfn.org/wp-content/uploads/2017/07/201707-Standing-Firm-Mama-Cash-UAF-report.pdf>

Blic, *MITROPOLIT OPET ŠOKIRA Amfilohije: Srpkinje pobiju više dece nego Hitler i Musolini*, October 15, 2017.

<http://www.blic.rs/vesti/drustvo/mitropolit-opet-sokira-amfilohije-srpkinje-pobiju-vise-dece-nego-hitler-i-musolini/559m619> (accessed November 24, 2017).

Brottsförebyggande rådet: Rapport 2017:9, Politikernas trygghetsundersökning 2017 - Förtroendevaldas utsatt-het och oro för trakasserier, hot och våld, page 94

CIVICUS, *Findings- April 2017*, (2017)

<https://monitor.civicus.org/globalfindings0417/> (Accessed 14 November 2017).

CIVICUS, *State of Civil Society Report 2016*.
<http://www.civicus.org/documents/reports-and-publications/SOCS/2016/summaries/SoCS-full-review.pdf>

Dagens Nyheter, Niklas Orrenius: *Om man vill göra ner en pojke, då kallar man honom fröken, fjolla, bög*, October 13, 2017.

<https://www.dn.se/nyheter/sverige/om-man-vill-gor-ner-en-pojke-da-kallar-man-honom-froken-fjolla-bog/> (Accessed November 19, 2017).

Duke Law International Human Rights Clinic and Women Peacemakers Program, *Tightening the purse strings: What Countering Terrorism Financing Costs Gender Equality and Security* (2017)

<https://law.duke.edu/sites/default/files/humanrights/tighteningpursestrings.pdf>

Fojo media institute, *Fojo Media Institute's Special Report focusing on Threats and On-line Hate against Women Journalists and Gender Equality*,

https://www.fojo.se/images/documents/2-december_dokument_o_rapport/Fojo_Special_Report_on-line_hate_women_journalists_FINAL.pdf

Euroactiv, *Greens denounce 'Hungary-style' attack against EU-funded NGOs*. April 19, 2017.

<https://www.euractiv.com/section/politics/news/greens-denounce-hungary-style-attack-against-eu-funded-ngos/> Accessed November 1, 2017.

European Union, *Shrinking Space for civil society: the EU response*, April 2017, page 22.

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/578039/EXPO_STU\(2017\)578039_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/578039/EXPO_STU(2017)578039_EN.pdf)

Htun, M. & Weldon, S.L. *The Civic Origins of Progressive Policy Change: Combating Violence against Women in Global Perspective, 1975–2005*, American Political Science Review Vol 106, No 3, August 2012.

Human rights watch, *Ethiopia: New law ratchets up repression*. January 8, 2009.

<https://www.hrw.org/news/2009/01/08/ethiopia-new-law-ratchets-repression>, accessed November 14 2017.

INDEPENDENT, *Election 2017: UK charities say they are being 'gagged' during campaign due to 'chilling effects' of Lobbying Act*. June 6 2017.

<http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/election-2017-uk-charities-ngos-gagged-lobbying-act-chilling-effects-a7775416.html> (Accessed October 20, 2017)

IPI Global observatory, *How State Restrictions Are Reshaping Civic Space Around the World*, last modified 19 May 2017.

<https://theglobalobservatory.org/2017/05/ethiopia-russia-egypt-civil-society/> (Accessed November 14, 2017).

Kiai, Maina. UN Special Rapporteur (A/HRC/26/29) April 14, 2014.

<http://freeassembly.net/reports/groups-at-risk-report/> (Accessed November 10, 2017).

Kvinna till Kvinna, *Equal power – lasting peace Obstacles for women's participation in peace processes*, (2012)

http://old.kvinnatillkvinna.se/sites/default/files/Equal%20Power%20-%20Lasting%20Peace_0.pdf

Kvinna till Kvinna with Expo, *Patriotism and Patriarchy – The impact of nationalism on gender equality*, (2014)

<http://kvinnatillkvinna.dev.afonso.se/wp-content/uploads/2017/10/kvinna-till-kvinna-patriotism-and-patriarchy-2014.pdf> (Accessed November 10, 2017).

OECD, *Donor support to southern women's rights organisations*. OECD FINDINGS, p. 10. November 2016.

<https://www.oecd.org/dac/gender-development/OECD-report-on-womens-rights-organisations.pdf>

Omvärlden magazine, Thomas Carothers: *"Det räcker inte längre med ett val var fjärde år"* October 17, 2017.

<http://www.omvarlden.se/Intervju/intervjuer-2017/det-racker-inte-langre-med-ett-val-var-fjarde-ar/> Accessed November 10, 2017.

Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2016)

http://www2.ohchr.org/english/OHCHRreport2016/allegati/Downloads/1_The_whole_Report_2016.pdf

Sekaggya, Margaret. *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders*, United Nations December 20, 2010, (A/HRC/16/44)

https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/16/44&referer=http://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/AnnualReports.aspx&Lang=E

Sveriges radio, *Judith Butler möttes av demonstrationer i Brasilien*, November 8, 2017.

- <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=6816121>
- Saferworld. *We need to talk about Egypt: how brutal "counter-terrorism" is failing Egypt and its allies*. October 2017, page 10.
- https://static1.squarespace.com/static/58921b4b6b8f5bd75e20af7e/t/59e475ee49fc2ba4f9849375/1508144641442/SaferWorld_v1_Egypt_pdf-v1.pdf
- Telegraf, Irinej poručio Srpkinjama: Dužne ste da radate!*, October 24, 2017
- <http://www.telegraf.rs/vesti/srbija/2906393-irinej-porucio-srpkinjama-duzne-ste-da-radjate> (accessed October 31, 2017).
- The Guardian, *Democracy campaigner: Governments are scared of the participation revolution*, April 25, 2017.
- <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2017/apr/25/democracy-campaigner-governments-are-scared-of-the-participation-revolution> (Accessed 15 June 2017).
- The Guardian, *Investigative journalist Khadija Ismayilova freed in Azerbaijan*. Time, May 25, 2016.
- <https://www.theguardian.com/world/2016/may/25/investigative-journalist-khadija-ismayilova-freed-azerbaijan-radio-free-europe> (Accessed November 13, 2017)
- The International Center for Not-For-Profit Law, *Closing Civic Space: Impact on Development and Humanitarian CSOs*, *Global Trends in NGO Law* 7, 3 (2016): page 2,
- <http://www.icnl.org/research/trends/Global%20Trends%20Vol.%207%20Iss.%203%20Challenges%20to%20Development%20Organizations%20final.pdf?pdf=trends7-3>.
- The Global Partnership for Effective Development Co-operation, *Nairobi outcome document from, 1 December 2016. Nairobi, Kenya*
- <http://effectivecooperation.org/wp-content/uploads/2016/12/OutcomeDocumentEnglish.pdf>
- Twomey, Hannah. On 'shrinking space', a framing paper, (page 3), Transnational Institute, 2017 https://www.tni.org/files/publication-downloads/on_shrinking_space_2.pdf
- United nations, *Cooperation with the United Nations, its representatives and mechanisms in the field of human rights*, (A/HRC/36/31), 11-29 September 2017,
- <http://ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/Pages/ListReports.aspx>.
- WHRD Mena, *We Demand the Immediate Release of #WHRD Ebtisam Al-Saegh*, July 5 2017.
- <http://whrdmena.org/2017/07/05/bahrain-demand-immediate-release-whrd-ebtisam-al-saegh/>
- Women Peacemakers Programme "Women Peacebuilders from the MENA region discussion shrinking civil society space due to countering terrorism financing", 2017
- <http://unipd-centrodirittiumani.it/public/docs/WPP-WomenPeacebuildersfromMENADiscussShrinkingSpaceCTF.pdf>

NAPOMENE

¹ Civicus rezultati istraživanja – april 2017, april 2017.

<https://monitor.civicus.org/globalfindings0417/>, pristupljeno 14. novembra 2017.

(21 od 26 zemalja koje se smatraju "otvorenim" nalaze se u Evropi).

² The Guardian, Democracy campaigner: Governments are scared of the participation revolution, 25. april 2017.

<https://www.theguardian.com/global-developmet-professionals-network/2017/apr/25/democracy-campaigner-governments-are-scared-of-the-participation-revolution>, pristupljeno 15. juna 2017.

³ Pravni fakultet Duke Univerziteta, Međunarodna klinika za ljudska prava i Ženski mirovni program, Tightening the Purse Strings: What Countering Terrorism Financing Costs Gender Equality and Security (2017).

⁴ Albanija, Austrija, Hrvatska, Kipar, Češka Republika, Danska, Finska, Francuska, Egipat, Armenija, Bosna i Hercegovina, Demokratska Republika Kongo, Gruzija, Irak, Jordan, Izrael, Libanon, Liberija, Crna Gora, Palestina, Kuvajt, Kanada, Sirija, Turska, Velika Britanija, Kosovo, Rumunija, Srbija, Luksemburg, Makedonija, Italija, Mađarska.

⁵ Međunarodni centar za neprofitno pravo, Closing Civic Space: Impact on Development and Humanitarian CSOs, Global Trend sin NGO Law 7, 3 (2016: 2), <http://www.icnl.org/research/trends/Global%20Trends%20Vol.%207%20Iss.%203%20Challenges%20to%20Development%20Organizations%20Final.pdf?pdf=trends7-3>.

⁶ Braniteljica ljudskih prava (WHRD) iz Azerbejdžana, intervjuisana 26. oktobra 2017.

⁷ Globalno partnerstvo za učinkovitu razvojnu saradnju, Nairobi, zaključni dokument od 1. decembra 2016. Nairobi, Kenija: Mi prepoznajemo važnost civilnog društva u održivom razvoju i u neizostavanju nikoga, u angažovanju vlada da izvrše svoje obaveze; i u tome da su samostalni akteri razvoja. Odlučni smo zaustaviti trend smanjivanja prostora za djelovanje civilnog društva... <http://effectivecooperation.org/wp-content/uploads/2016/12/OutcomeDocumentEnglish.pdf>

⁸ The Guardian, Democracy campaigner: Governments are scared of the participation revolution, 25. april 2017.

<https://www.theguardian.com/global-developmet-professionals-network/2017/apr/25/democracy-campaigner-governments-are-scared-of-the-participation-revolution>, pristupljeno 15. juna 2017.

⁹ Twomey, Hannah. On 'shrinking space', a framing paper , Transnacional Institute (2017: 3). https://www.tni.org/files/publication-downloads/on_shrinking_space_2.pdf

¹⁰ IPI Globalobservatory, How State Restrictions Are Reshaping Civic Space Around the World, posljednji put prilagođeno 19. maja 2017.

<https://theglobalobservatory.org/2017/05/ethiopia-russia-egypt-civil-society/>, pristupljeno 14. novembra 2017.

¹¹ Human Rights Watch, Ethiopia: New law ratchets up repression, 8. januar 2009.

<https://www.hrw.org/news/2009/01/08/ethiopia-new-law-ratchets-repression>, pristupljeno 14. novembra 2017.

¹² Ujedinjene nacije, Cooperation with the United Nations, its representatives and mechanisms in the field of human, (A/HRC/36/31), 11–29. septembra 2017.

¹³ Human Rights Watch. Russia: Government bans Rights Groups. Posljednji put prilagođeno 4. jula 2017.

<https://www.hrw.org/russia-government-against-rights-groups-battle-chronicle>.

<http://ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session36/Pages/ListReports.aspx>.

¹⁴ Izjava Instituta za ljudska prava i razvoj u Africi (IHRDA), 5. novembar 2017.

¹⁵ Dvije NVO su bile pokretači Strateških sporova u Africi (ISLA) i Zdravstvenih usluga u zajednici i zastupništva (CHESA).

Izvor: Izjava Instituta za ljudska prava i razvoj u Africi (IHRDA), 5. novembar 2017.

¹⁶ Sekaggya, Margaret. Izvještaj specijalne izjestiteljke o stanju branitelja ljudskih prava, Ujedinjene nacije, 20. decembar 2010, (A/HRC/16/44).

https://www.unhcr.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/16/44&referer

<http://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/AnnualReports.aspx&Lang=E>

¹⁷ CIVICUS, State of Civil Society Report, 2016. <http://www.civicus.org/documents/reports-and-publications/SOCS/2016/summaries/SoCS-full-review.pdf>

¹⁸ Ibid., str. 230.

¹⁹ Kvinna till Kvinna, Equal power – lasting peace, 2012.

http://old.kvinnatillkvinna.se/sites/default/files/Equal%20Power%20-%20Lasting%20Peace_0.pdf

Kvinna till Kvinna, Young women who tear down barriers, 2015. <https://kvinnatillkvinna.se/wp-content/uploads/2017/11/femdefenders-young-women-who-tear-down-barriers.pdf>

Kvinna till Kvinna, The hatred against women human rights defenders – online and offline, 2015. <https://kvinnatillkvinna.dev.afonso.se/wp-content/uploads/2017/11/femdefenders-nathat-gatuhat-varldens-modigaste-kvinnor-2014-english.pdf>

²⁰ The Guardian, Investigative journalist Khadija Ismayilova freed in Azerbaijan. Time, 25. maj 2016. <https://www.theguardian.com/world/2016/may/25/investigative-journalist-khadija-ismayilova-freed-azerbaijan-radio-free-europe>, pristupljeno 13. novembra 2017.

²¹ Avid prava žena. Resourcing Women's Rights. <https://www.avid.org/priority-areas/resourcing-womens-rights>, pristupljeno 13. novembra 2017.

²² OECD, Donor support to southern women's rights organisations. OECD FINDINGS, str. 10, novembar 2016. <https://www.oecd.org/dac/gender-development/OECD-report-on-womens-rights-organisations.pdf>

²³ Htun, M. & Weldon, S.L. The Civic Origins of Progressive Policy Change: Combating Violence against Women in Global Perspective, 1975–2005, American Political Science Review Vol 106, no. 3, august 2012. http://ncds.v.org/images/APSRC_CivicOriginsProgressivePolicyChangeCombatingVAWInGlobalPerspective-1975-2005-8-2012.pdf

²⁴ "Neuspjeh u pružanju izlaza za politički isključene grupe da iznesu svoje probleme, može biti kontraproduktivan i nositi ozbiljne posljedice. Pored toga, takva ograničenja mogu podstaknuti ili pojačati kulturu šutnje unutar isključene grupe, što ih dovodi u veći rizik od prestražaja i zloupotreba koji mogu proći bez prijave, neistraženo i nekažnjeno." Maina Kiai, specijalna izjestiteljka UN-a (A/HRC/26/29), 14. april 2014. <http://freemember.net/reports/groups-at-risk-report/>, pristupljeno 10. novembra 2017.

²⁵ Thomas Carothers u intervjuu za magazin Omvärlden, 17. oktobar 2017. <http://www.omvarlden.se/Interview/intervjuer-2017/det-racker-into-langre-medett-val-varfjarde-ar/>, pristupljeno 10. novembra 2017.

²⁶ Kvinna till Kvinna, Patriotism and Patriarchy – The impact of nationalism on gender equality, 2014. <http://kvinnatillkvinna.dev.afonso.se/wp-content/uploads/2017/10/kvinna-till-kvinna-patriotism-and-patriarchy-2014.pdf>,

pristupljeno 10. novembra 2017.

²⁷ Sveriges radio, Judith Butler möttes av demonstrationer i Brasilien, 8. novembar 2017. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=6816121>

²⁸ Na primjer: A/HRC/26/L.20/Rev.1 on Protection of family adopted in June 2014 and A/HRC/29/L.25 "Protection of the family: contribution of the family to the realization of the right to an adequate standard of living for its members, particularly through its role in poverty eradication and achieving sustainable development", usvojeno u julu 2015.

²⁹ "Practical recommendations for the creation and maintenance of a safe and enabling environment for civil society, based on good practices and lessons learned. Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights", 2016...

http://www2.ohchr.org/english/OHCHRreport2016/allegati/Downloads/1_The_whole_Report_2016.pdf

³⁰ Telegraf, Irinej poručio Srpkinjama: Dužne ste da radate, 24. oktobar 2017.

<http://www.telegraf.rs/vesti/srbija/z906393-irinej-porucio-srpkinjama-duzne-ste-da-radjate>, pristupljeno 31. oktobra 2017.

³¹ Blic, MITROPOLIT OPET ŠOKIRA Amfilohije: Srkinje pobiju više dece nego Hitler i Musolini, 15. oktobar 2017.

<http://www.blic.rs/vesti/drustvo/mitropolit-opet-sokira-amfilohije-srkinje-pobiju-vise-dece-nego-hitler-i-musolini/559m619>, pristupljeno 24. novembra 2017.

³² Finansijska akciona operativna grupa, osnovana 1989. od strane G7. Mandat FATF-a se produžio nakon napada 11. septembra kako bi se stvorio globalni okvir za otkrivanje, sprečavanje i suzbijanje finansiranja terorizma i terora.

³³ Women Peacemakers Programme, "Women Peacebuilders from the MENA region discussion shrinking civil society space due to countering terrorism financing", 2017. <http://unipd-centrodirittiumani.it/public/docs/WPP-WomenPeacebuildersfromMENADisShrinkingSpaceCTF.pdf>

³⁴ Preporuka 8 je revidirana u junu 2016.

³⁵ Women Peacemakers Programme "Women Peacebuilders from the MENA region discussion shrinking civil society space due to countering terrorism financing" (2017: 9).

<http://unipd-centrodirittiumani.it/public/docs/WPP-WomenPeacebuildersfromMENADisShrinkingSpaceCTF.pdf>

³⁶ Saferworld. We need to talk about Egypt: how brutal "counter-terrorism" is failing Egypt and its allies. Oktobar 2017, str. 10. https://static1.squarespace.com/static/58921b46b8f5bd75e20af7e/t/59e475ee49fc2ba4f9849375/1508144641442/SaferWorld_v1_Egypt.pdf-v1.pdf

³⁷ Ibid., str. 12.

³⁸ Women Peacemakers Programme, Women Peacebuilders from the MENA region discussion shrinking civil society space due to countering terrorism financing (2017: 17).

<http://unipd-centrodirittiumani.it/public/docs/WPP-WomenPeacebuildersfromMENADisShrinkingSpaceCTF.pdf>

³⁹ "European Union, Shrinking Space for civil society: the EU response", april 2017, str. 22. [http://www.europarl.europa.eu/Reg/Data/etudes/STUD/2017/578039/EXPOS-TU\(2017\)578039_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/Reg/Data/etudes/STUD/2017/578039/EXPOS-TU(2017)578039_EN.pdf)

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Primjeri su iz Globalne strategije EU za vanjsku i sigurnosnu politiku i politiku istočnog susjedstva.

⁴² Saferworld, We need to talk about Egypt: how brutal "counter-terrorism" is failing Egypt and its allies. Oktobar 2017. <https://saferworld-indepth-squarespace.com/we-need-to-talk-about-egypt/>

⁴³ Amnesty International. POLAND: END CRACKDOWN ON PEACEFUL PROTESTS. 19. oktobar 2017. <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2017/10/poland-government-must-end-crackdown-on-peaceful-protests/>, pristupljeno 19. oktobra 2017.

⁴⁴ Associated Press u Varšavi, The Guardian. Police raid offices of women's groups in Poland after protests. 5. oktobar 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/05/police-raid-offices-of-womens-groups-in-poland>, pristupljeno 19. oktobra 2017.

⁴⁵ INDEPENDENT, Election 2017: UK charities say they are being 'gagged' during campaign due to 'chilling effects' of Lobbying Act. 6. juni 2017. <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/election-2017-uk-charities-ngos-gagged-lobbying-act-chilling-effects-a7775416.html>, pristupljeno 19. oktobra 2017.

⁴⁶ Amnesty International, Spain: The right to protest under threat, 2014. <https://euobserver.com/beyond-brussels/129459>

https://www.amnesty.org.uk/files/spain_the_right_to_protest_under_threat_0.pdf

⁴⁷ Zabilješke iz intervjua s organizacijom iz Makedonije, juli 2017.

⁴⁸ CEBS Regional Priorities, nacrt dokumenta Evropskog ženskog lobija, str. 4.

⁴⁹ Euroactiv, Greens denounce 'Hungary-style' attack against EU-funded NGOs. 19. april 2017. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/greens-denounce-hungary-style-attack-against-eu-funded-ngos/>, pristupljeno 1. novembra 2017.

⁵⁰ Amnesty International, Mađarska: Plan to brand NGOs has sombre echoes of Russia's foreign agents law, posljednji put ažurirano 7. aprila 2017. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/04/hungary-plan-to-brand-ngos-has-sombre-echoes-of-russias-foreign-agents-law/>

⁵¹ Sverigedemokraterna, vår politik A till Ö, web-stranica, 2017. <https://sd.se/var-politik/var-politik-a-till-o/>, pristupljeno 23. novembra 2017.

⁵² Dagens Nyheter, Påhoppet på genussforskning har en ideologisk bakgrund, 23. november 2017.

⁵³ Dagens Nyheter, Niklas Orrenius: Om man vill göra ner en pojke, då kallar man honom fröken, fjolla, bög, 13. oktobar 2017. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/om-man-vill-gora-ner-en-pojke-da-kallar-man-honom-froken-fjolla-bog/>, pristupljeno 19. novembra 2017.

⁵⁴ Fojo media institute, Fojo Media Institute's Special Report focusing on Threats and On-line Hate against Women Journalists and Gender Equality, https://www.fojo.se/images/documents/2-december_dokument_o_rapport/Fojo_Special_Report_on-line_hate_women_journalists_FINAL.pdf

⁵⁵ Brottsförebyggande rådet: Rapport 2017:9, Politikernas trygghetsundersökning 2017 – Förτροendevaldas utsatthet och oro för trakasserier, hot och våld, str. 94.

⁵⁶ Ibid.

SAŽETAK REZULTATA ANKETE

Odgovore na anketu smo dobile od 123 ispitanice iz 32 zemlje.

Rezultati su predstavljeni u dvije kategorije: odgovori dobijeni od ispitanica iz EU zemalja i odgovori od ispitanica iz sukobom pogođenih zemalja.

ANKETNA PITANJA

U mnogim dijelovima svijeta se smanjuje prostor za djelovanje civilnog društva. Kako vi vidite mogućnosti za rad kao aktivistkinja?

Više od 60% ispitanica u sukobom pogođenim zemljama smatra da im je sužen građanski prostor za djelovanje. Ovaj procenat je vjerovatno još veći jer postoje aktivistkinje i organizacije koje iz sigurnosnih razloga uopšte nisu smjele primiti anketu. U državama EU, ovaj broj je niži (nešto ispod 50%) ali je trend isti; značajan broj aktivistkinja za ljudska prava smatra da im se prostor djelovanja smanjuje. Samo nekoliko njih je primijetilo povećanje prostora za civilno društvo.

Važno je napomenuti da su neke od onih koje smatraju da se ne mijenja prostor za djelovanje možda imale negativan start. U analizi rezultata, pokazalo se da su neke od ispitanica koje su navele da im je prostor isti kao ranije nastavile davati odgovore na pitanja koja su se odnosila na način na koji je prostor za djelovanje pogođen te na razloge za to. Ovo se možda odnosi na činjenicu da je u proteklih nekoliko godina njihov prostor unaprijeđen u određenim segmentima, ali to nije slučaj za svaki segment njihovog rada.

Na koji način su vam državni i nedržavni akteri nastojali otežati posao u proteklih nekoliko godina? (dijagram 1)

Među aktivistkinjama u zemljama pogođenim sukobom, 64% navodi da njihov rad ograničava činjenica "da nisu prepoznate kao akterke promjena". Ovaj broj je 54% u državama EU. Više od 50% ispitanica u EU također navodi sistematsko isključivanje iz političkog učešća te široko rasprostranjene kampanje mržnje i klevete. Odgovarajući rezultati u zemljama pogođenim sukobom su 40% i 28%. U tim zemljama, 50%

ispitanica je navelo da njihov rad ometaju formalna ograničenja poput restriktivnih propisa i zakona (u EU zemljama ovaj broj je 38%).

Ako smatrate da je ograničen prostor za vaš rad i rad vaše organizacije, šta mislite da su razlozi za to? Koje argumente vlasti koriste? (dijagram 2)

Gotovo 80% ispitanica u sukobom pogođenim zemljama smatra da je strah vlade od političke promjene najvažniji razlog za ograničavanje prostora, dok u EU skoro 70% smatra da je jačanje konzervativnih ideala najvažniji razlog za smanjivanje prostora.

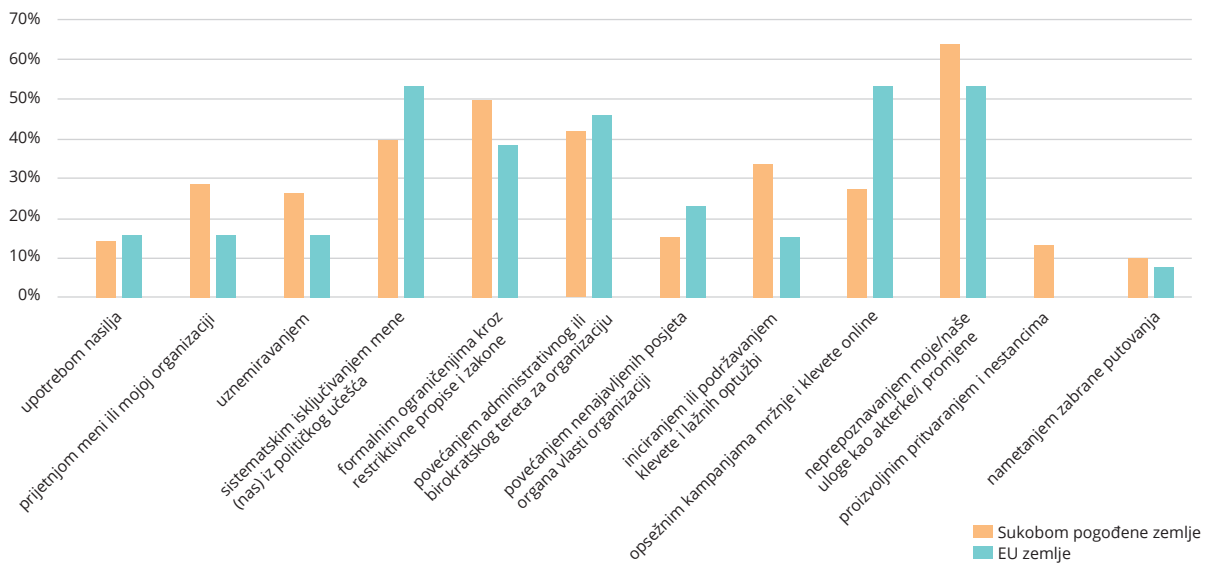
Da li smatrate da je uticaj na braniteljice ljudskih prava drugačiji nego na muškarce aktiviste za ljudske prava? (dijagram 3)

Od svih ispitanica, 85% smatra da postoji razlika između uticaja koji smanjivanje prostora ima na muškarce i žene koji rade na ljudskim pravima. U EU državama, značajnih 73% ispitanica smatra da je važna razlika smanjenje mogućnosti finansiranja za ženske organizacije, dok 40% navodi i sve veći naglasak na ulogu žene kao majke i njegovateljice a ne političke akterke. U zemljama pogođenim sukobom, rezultat u ove dvije kategorije je 51%, što znači da su to dvije najzastupljenije razlike.

Da li ste vi ili vaša organizacija bili izloženi nasilju ili prijetnjama nasiljem zbog vašeg aktivizma? (dijagram 4)

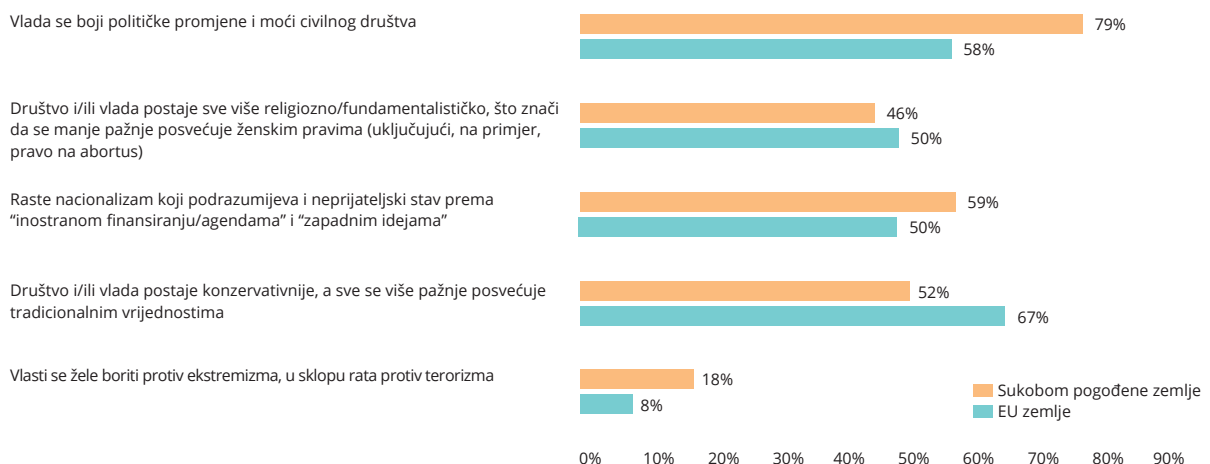
Od svih ispitanica u sukobom pogođenim zemljama, 72% navodi da su one ili njihove organizacije bile podvrgnute nasilju, prijetnjama ili kleveti. U EU zemljama, taj broj je 53%. Generalno, prijetnje i kleveta su učestalije od direktnog nasilja.

1. Na koji način su vam državni i nedržavni akteri nastojali otežati posao u proteklih nekoliko godina?

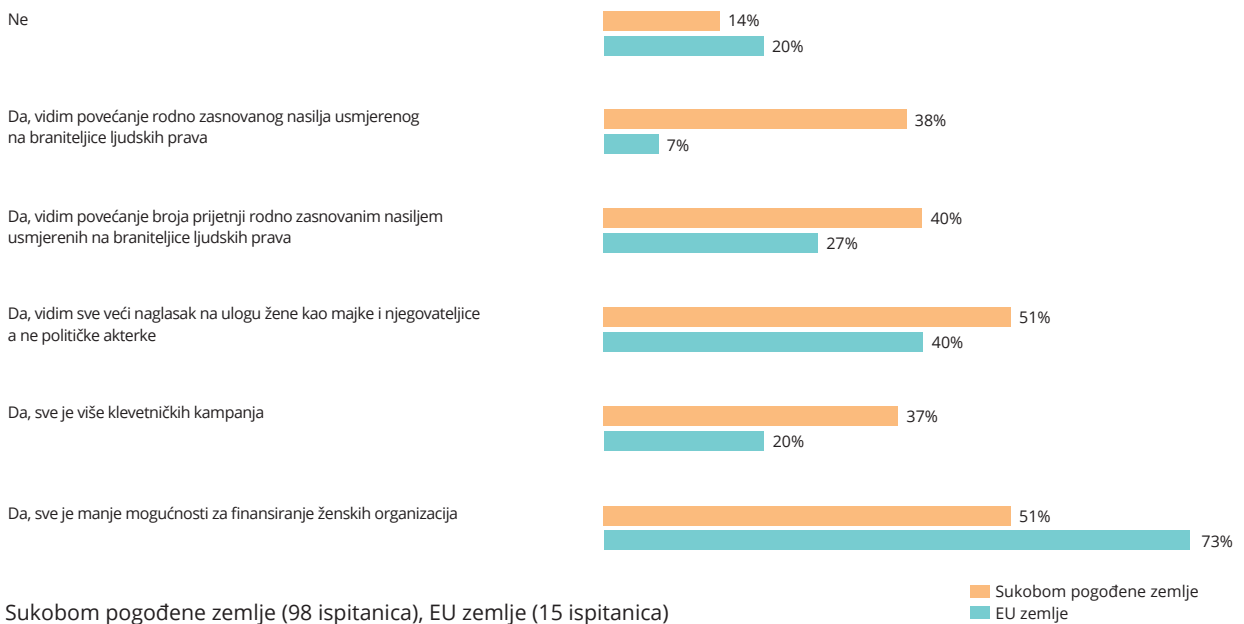
Sukobom pogođene zemlje (98 ispitanica), EU zemlje (13 ispitanica)

2. Ako smatrate da je ograničen prostor za vaš rad i rad vaše organizacije, šta mislite da su razlozi za to? Koje argumente vlasti koriste?

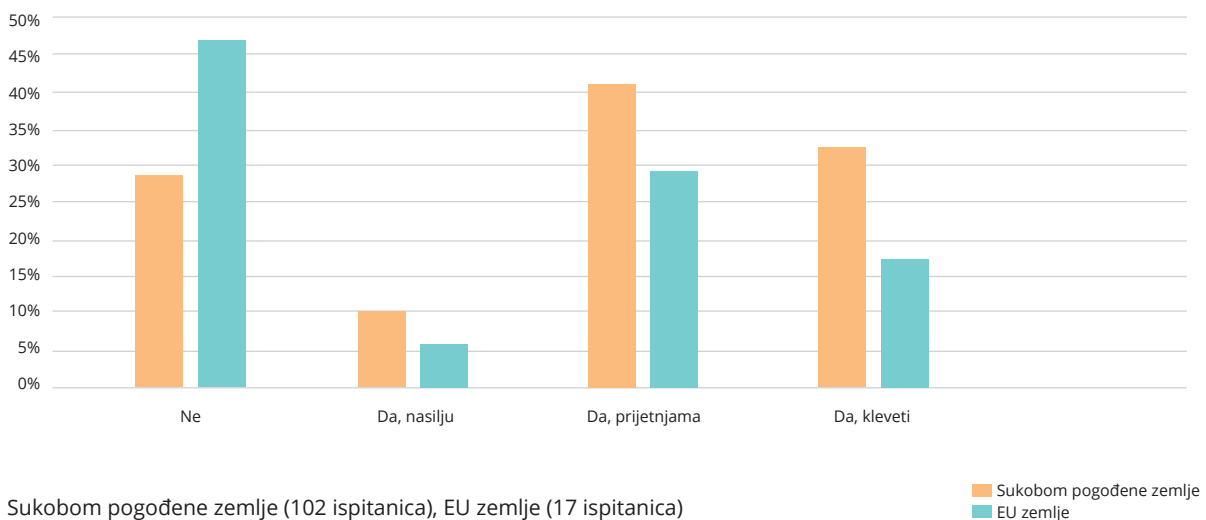

Sukobom pogođene zemlje (95 ispitanica), EU zemlje (12 ispitanica)

3. Da li smatrate da je uticaj na braniteljice ljudskih prava drugačiji nego na muškarce aktiviste za ljudska prava?

4. Da li ste vi ili vaša organizacija bili izloženi nasilju ili prijetnjama nasiljem zbog vašeg aktivizma?

INTERVJUI:

Zabilješke s intervjua s aktivistkinjom u Makedoniji, juli 2017.

Katana Bukuru, Gégé, osnivačica SOFAD-a (Pokret solidarnosti aktivistkinja za ljudska prava), intervjuisana 5. oktobra 2017.

Abou Ghazal, Sara, regionalna koordinatorica Koalicije braniteljica ljudskih prava na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi, intervjuisana 10. oktobra 2017.

Pascalidou, Alexandra, švedska novinarka, intervjuisana 12. i 16. oktobra 2017.

Mirosavljević Bobić, Mirjana, direktorica Rekonstrukcije Ženski fond, intervjuisana 9. novembra 2017.

Ferenc, Kamila, advokatica u Federaciji za žene i planiranje porodice u Varšavi, intervjuisana 16. novembra 2017.

Intervju s aktivistkinjom Nour (ime promijenjeno), WHRD Egipat, 3. novembar 2017.

Intervju s aktivistkinjom Sabinom (ime promijenjeno), Azerbejdžan, 26. oktobar 2017.

ISTRAŽIVANJA POKAZUJU DA JE SNAŽAN I NEZAVISAN ŽENSKI POKRET NAJVAŽNIJI FAKTOR ZA UNAPREĐENJE ŽENSKIH PRAVA.

Fotografija Kvinna till Kvinna